

The Project Gutenberg eBook of Orjien vapauttaminen Pohjois-Amerikassa, by friherrinna Alexandra Gripenberg

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Orjien vapauttaminen Pohjois-Amerikassa

Author: friherrinna Alexandra Gripenberg

Release date: August 29, 2005 [EBook #16621]

Most recently updated: December 12, 2020

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ORJIEN VAPAUTTAMINEN POHJOIS-AMERIKASSA ***

Produced by Matti Järvinen, Tuija Lindholm and Distributed

Proofreaders Europe.

ORJIEN VAPAUTTAMINEN POHJOIS-AMERIKASSA

Kirjoittanut
Alexandra Gripenberg.

Ensimmäisen kerran julkaissut
Kustannusosakeyhtiö Otava 1892.

Tämä lyhyt esitys orjien vapauttamisesta Pohjois-Amerikan Yhdysvalloissa on kirjoitettu siinä toivossa, että se voisi olla lukemisena varttuneemmalle nuorisolle sekä kansanopiston oppilaille heidän harjoittaessaan historian opintoja. Jos se, niin puutteellinen kuin se onkin, voisi jossakin määrin herättää myötätuntoisuutta niinhyvin yhtä maailmanhistorian merkillisimpää tapahtumaa kuin niitä aatteita kohtaan, jotka siitä saivat eloa, olisi tarkoitus täytetty.

Lähteinä on käytetty: American Polities by Alexander Johnston. — Acts of the Anti Slavery Apostles by Barker Pittsbury. — Anti Slavery Remimiscenses by Elisabeth Buffum Chace. — Sen ohessa suusanallisia ja kirjallisia tiedonantoja useilta vielä eläviltä orjuuden vastustajilta.

Tekijä.

Jokaisessa jalossa aatteessa on kehoitusta hyvään. Senpä tähden sen historia yhä edelleen vaikuttaa jalostuttavasti ihmiskuntaan, vaikka se tarkoituksena, jota varten työskenneltiin, jo aikoja sitten olisikin saavutettu, ja vaikka aate on taistellut epäkohtia vastaan, jotka ovat vallinneet ainoastaan muutamissa kansakunnissa.

Jos kohta orjuutta meidän maassamme oli olemassa ainoastaan hyvin pitkiä aikoja sitten, eikä siinä mitään työtä semmoista epäkohtaa vastaan ole tullut kysymykseen uudempina aikoina, on kuitenkin meille valaisevaa tutustua siihen suurenmoiseen ja mahtavaan kamppailukseen, jonka jalot miehet ja naiset Amerikassa taistelivat orjain vapauttamiseksi isänmaassansa. Se on tosin paljastava mitä hirveimpiä siveellisiä hairahduksia, joihin saattaa joutua syypääksi kansakunta, kun se luuloiteltua hyötyä varten rohkenee ruveta nukuttelemaan omaa oikeuden-tuntoansa. Mutta se on samassa osoittava meille, mitä kansa voipi tehdä omaksi parannukseksi, kun kaikki sen siveydelliset voimat herätetään taistelemaan oikean ja hyvän puolesta.

* * * * *

Kuten tunnemme, tulivat Pohjois-Amerikan erämaat raivatuiksi viljelykselle englantilaisten protestanttien, n. s. puritaanien, kautta, jotka 1500- ja 1600-luvuilla lähtivät pakoon niitä vainouksia, joiden alaisina he olivat omassa isänmaassansa. Uskoansa he eivät tahtoneet kieltää, vaan lähtivät mieluummin ulos pauhaavalle valtamerelle ja pystyttivät majansa erämaihin, joissa petoeläimiä ja vihollisia indiaaneja vilisi heidän ympärillään. Siellä rakensivat he ensiksi hajanaisia kyliä, jotka sittemmin kasvoivat kukoistaviksi siirtokunniksi ja nykyhetken saakka ovat säilyttäneet leiman perustajiensa uskaliaasta, toimekkaasta hengestä. Eri siirtokunnat tekivät vuonna 1643 sopimuksen, jonka kautta he yhtyivät vapaasen valtioliittoon, joka sai nimekseen Uuden Englannin Yhdys-Vallat. Nämä olivat toista sataa vuotta edelleen Englannin alusmaina ja maksoivat emämaalle runsaat verot. Mutta kun alituisten sotien kautta Englannin valtiovelka alinomaan kasvoi, kieltäysivät siirtokunnat suorittamasta veroa. Tämän johdosta syntyi niiden ja emämaan kesken sota, joka päättyi siten, että siirtokunnat irtautuivat Englannista ja muodostivat 1783 itsenäisen tasavallan, jolle tuli nimeksi *Pohjois-Amerikan Yhdys-Vallat*.

Tämän vapautus-sodan perästä uusi tasavalta nopeasti vaurastui väkiluvun ja varallisuuden puolesta. Uudis-asutusten ja valloituksien kautta voitettiin joukko uusia alueita, ja yhä enemmän siirtokuntia yhtyi liittovaltioon. Tässä oli pianikin neljäntäkymmentä eri valtiota, jota kutakin hallitsi lainsäätävä kokous. Liittokuntaa eli Unioonia hallitsi kolmeksi vuodeksi valittu presidentti yksissä neuvoin n. s. kongressin kanssa, johon kaikki valtiot lähettivät edusmiehensä.

Mutta vaikka valtiot ulkonaisesti muodostivat yhden kokonaisuuden, löytyi paljon erilaisuutta niiden asukkaiden kesken. Pohjoisten valtioiden väestö oli melkein siltänsä syntyperää Englannista ja muista sen sukuisista maista. He tunnustivat protestanttista uskontoa, olivat uutteria ja toimekkaita. Heitä elähytti luja vapauden-tunne, jonka olivat perinneet esi-isiltään ja jonka heidän tottumuksensa itsehallintoon ja omaan apuun oli kasvattanut ja kehittänyt. Eteläisten valtioiden väestö päin vastoin oli suurimmaksi osaksi syntyänsä katolilaisista kansoista Etelä-Euroopassa. He olivat mukavuutta ja ylellisyyttä rakastavia, kammoivat työtä ja puuttuivat sitä pontevuutta ja vapauden-tunnetta, josta pohjois-valtioiden asukkaat olivat tunnetut. Nämä erilaisuudet ja eroitus ilmanalassa oli myös vaikuttanut suuren eroavaisuuden elatustavoissa Pohjan ja Etelän välillä. Edellinen rupesi maanviljelykseen, käsitöihin ja tehdasliikkeeseen, jotka antoivat työtä vapaalle työväen-luokalle. Jälkimäinen elätti itseään sokuriputken, riisin ja puuvillan viljelyksellä suurilla n. s. plantgeillaan eli maatiloilla, joissa työt tehtiin neekeri-orjain kautta.

Orjuutta oli löytynyt jo Amerikan siirtokuntien aikaisimpina päivinä kaikissa valtioissa, paitsi Massachusettsissa ei. Se oli ilmestynyt inhoittavana kasvannaisena tuohon nuoreen ja voimalliseen kansaan, ja Englannin laki oli sen tunnustanut oikeutetuksi. Vähitellen oli se kuitenkin tullut lakkautetuksi Ohio-joen pohjoispuolella olevissa valtioissa, ja tämänniminen valtio oli edelleen kauvan aikaa rajana »vapaiden valtioiden» ja »orjavaltioiden» välillä. Asian kanta lienee tullut lain kautta vahvistetuksi v. 1808. Etelässä sitä vastoin levisi orjalaitos yhä suuremmalla vauhdilla, mikäli puuvillateollisuus kehittyi. Alinomaan muistutettiin, minkä suuren voiton tämä järjestelmä saattoi maalle, sekä tuon suoranaisten rahaa tuottavan afrikalaisen orjakaupan että myöskin sen äärettömän työvoiman kautta, jonka orjat toivat maahan. Arveltiin, että ilman tätä työvoimaa maanviljelys ja teollisuus olisi joutunut häviöön Etelässä, jossa kuuma ilmanala muka teki kaiken työn valko-ihoisille ihmisille mahdottomaksi. Mustan työväen käyttäminen muilla kuin orjuuden perustuksilla olisi ollut maanomistajain perikato, sillä neekerit tekivät sekä peritystä tavasta että kuumuuden tähden niin hidasta työtä, ett'ei heitä millään mokomin voinut palkita samojen periaatteiden mukaan kuin valkoisia työläisiä.

Niin puhuivat orjuuden puolustajat, ja heitä oli valitettavasti paljon.

Mikä alennuksen syvyys toiselta puolen ja tirannius toiselta tässä järjestelmässä lepäsi, sitä saattavat

tuskin aavistaakkaan ne, jotka eivät ole nähneet sen vaikutuksia läheltä.

Orja oli lain mukaan kalu eikä ihminen. Hän ei voinut ostaa, myydä taikka omistaa mitään omassa, vaan ainoastaan herransa nimessä. Hän ei voinut esiintyä todistajana taikka itse ajaa asiaansa oikeudessa. Hän oli kielletty lähtemästä ulkopuolelle herransa maa-aluetta; hän ei saanut kantaa aseita, ei ratsastaa, ei oppia lukemaan eikä kirjoittamaan. Hänen täytyi matkustaa eläinvaunuissa rautatiellä ja, jos hän oli kristitty, istua eri penkissä kirkossa ja käydä Herran Ehtoolliselle erityisellä alttarilla. Isännän velvollisuus oli ainoastaan antaa orjalle vissin määrän ruokaa ja tarpeellisimman vaatetuksen, eikä hän saisi pitää häntä työssä enemmän kuin 15 tuntia vuorokaudessa. Mutta kaikki lakimääräykset tässä kohden olivat aivan hyödyttömät, sillä ne jäivät mitättömiksi sen kiellon kautta, ett'ei orja saisi esiintyä todistajana.

Isäntä saattoi rangaista orjaa mielensä mukaan. Tavallisin rangaistus oli ruoskiminen. Sitä vastoin käytettiin harvoin sakkoja tai vankeutta, koska tällainen rangaistus olisi koskenut isäntäänkin, jonka omaisuutena orja oli. Ei edes todellisista rikoksista orjan puolelta käytetty muuta kuritusta kuin ruoskimista, mutta sitä julmemmasti tätä toimitettiin. Ainoastaan jos orja siinä heitti henkensä tai joutui raajarikoksi, voitiin omistaja tuomita edesvastaukseen, nimittäin *valkoisen* miehen ilmi-annosta. Mutta semmoissakaan tiloissa ei rangaistus ollut erittäin ankara. Ken esim. murhasi toisen miehen orjan, suoritti sakkoa omistajalle 500 dollaria (noin 2,500 markkaa), ja sillä oli hän sovittanut rikoksensa.

Mutta kovin ankarasti oli sitä vastoin jokainen kielletty opettamasta orjia lukemaan. Useimmissa valtioissa rangaistiin tämän kiellon rikkomisen 1 à 2 kuukauden vankeudella. Pohjois-Carolinassa oli vielä 1844 voimassa laki, joka rankaisi sen, ken antoi orjalle kirjan tai asetuksen taikka opetti häntä lukemaan, 39 parilla raippoja, jos lainriikkoja oli vapaa neekerit, tai 200 dollarilla (noin 1,000 mk), jos hän oli valkoinen mies.

»Koska», sanottiin laissa, »orjain opettaminen lukemaan ja kirjoittamaan saattaa heitä tyytymättömiksi kohtaloonsa ja yllyttää heitä kapinaan».

Ken piti piilossa paennutta orjaa, sai 3—7 vuoden kuritusvankeuden, ja ken suusanalla tai kirjallisesti kehoitti orjia kapinaan, rangaistiin 5—21 vuoden kuritushuoneella. Lopulta kovennettiin nämä lait siihen määrään asti — erittäinkin Etelässä —, ett'ei kenkään isäntä saanut vapauttaa orjaansa ilman oman valtionsa lainsäätävän kokouksen lupaa. Kuoleman-rangaistus määrättiin sille, joka esitelmän tai lentokirjain kautta huomautti orjia heidän alhaisesta tilastaan. Vieläpä saarnatkin, joissa orjuutta kuvattiin synkässä valossa, saattoivat tuottaa tekijälle mitä ankarimman rangaistuksen.

Vapautettuja orjia pidettiin useimmissa valtioissa kiellettyinä tavaranä. Lain mukaan olivat he heti pantavat kiinni ja uudestaan myytävät. Muutamissa valtioissa he tosin saivat oleskella, mutta heidän asemansa oli mitä ilkeimmin. Kaikki heitä halveksivat, ei heillä ollut kansalais-oikeutta, he eivät saaneet esiintyä vierasmiehinä, eivät kantaa aseita, ei mennä naimisiin valkoihoisen kanssa, käydä ainoastaan huonoimmissa vaatteissa, eikä kokoontua jumalanpalvelukseen auringon laskettua. Väenlaskussa arvosteltiin neekerit siten, että 3/5 valkoisia vastasi 4/5 mustia.

Tuo häpeällinen järjestelmä oli siihen määrään sokaissut Amerikan muutoin niin oikein ajattelevan ja vapautta rakastavan kansan, että uusia lakeja orjuudesta ehtimiseen saatiin aikaan, lakeja, jotka kokonaan poikkesivat näissä itseään hallitsevissa valtioissa olevasta vapaudesta, ja joista toinen oli toista julmempi, tirannillisempi. Niin oli asian laita erittäinkin Etelässä, jossa nämä lait viimein kaikkialla tekivät sortoa sille kokous- ja painovapaudelle, joka yleisesti vallitsi maassa.

Mutta kaikkein hirvittäväntä tässä järjestelmässä oli, että se vähitellen myrkytti kaikki uskonnolliset ja siveelliset käsitteet. *Kirkko suojelee orjuutta*. Papit olivat sen innollisimmat puoltajat. He eivät ainoastaan itse pitäneet orjia, vaan puolustivat tätä järjestelmää raamatun perustuksella.

»Pyhässä raamatussa on orjuus sallittu. Kainin jälkeläiset ovat määrättyt ikuiseen orjuuteen. Orjuus on neekerille terveellinen laitos, koska musta ihmisrotu on ala-ikäinen, vapautteen kelpaamaton, ja koska Jumala sen on ikuisesti määrännyt valkoisen rodun alamaiseksi».

Josef Bowne, tunnettu saarnamies New-Yorkissa, sanoi, että, jos hän kättänsä kerran liikuttamalla voisi vapauttaa jokaisen orjan maassa, hän ei liikuttaisi sormenpäätänsä. Toht. Joel Parker Philadelphiassa selitti, ett'ei orjuus tuottanut mitään muita haittoja kuin semmoisia, jotka ovat poistamattomat kaikista muistakin olosuhteista yhteiskunnan ja perheen elämässä. Kunnioitetut papit ja piispat julkaisivat saarnoja »käytettäväksi kodeissa, joissa orjia pidetään»; ja näissä saarnoissaan he, nojautuen raamatun sanoihin, kehoittivat orjia nöyryyteen, kärsivällisyyteen ja alamaisuuteen.

— Ei kenkään kristitty — sanotaan muutamassa tällaisessa saarnassa — uskaltane väittää, ett'ei orjuus ole Jumalalle mieluinen laitos. — Eräessä toisessa sanotaan orjalle: — ne rangaistukset, joilla isäntäsi sinua kurittaa, sinä joko kärsit syyllisenä taikka syyttömästi. Jos olet syyllinen, silloin on

ankarin rangaistus oikea. Jos olet syytön, niin joko olet sinä tehnyt jonkun muun synnin, josta Jumala nyt antaa sinun kärsiä rangaistusta, taikka ehkä huomaa Hän sen sinulle hyödylliseksi, että saat kärsiä paljon täällä maan päällä. Eikö sinun tule olla kiittolinen Hänen huolenpidostaan, joka antaa sinun kestää rangaistuksesi täällä maan päällä, jotta sitten pystyisit astumaan hänen valtakuntaansa kuolemasi perästä? —

Pohjoismaisissa valtioissa vaikutti tämmöiset opit inhoittavaa ulkokultaisuutta, sillä siellä kehoitettiin lähetyssaarnaajia levittämään kristinoppia orjissa ja kääntämään heitä siihen, — arvattavasti koska isännät huomasivat, että orjat kääntymisensä perästä tulivat raittiimmiksi, ahkerimmiksi ja nöyremmiksi. Etelässä oltiin suurempia; siellä oli useimmissa valtioissa kristinuskon saarnaaminen orjille kielletty.

Millinen oli nyt tämmöisissä oloissa orjain tila?

Orjuuden puolustajat sanoivat: — mustilla on paljon parempi nyt, kuin jos he olisivat vapaita. Heidän ei tarvitse pitää huolta huomispäivästä, mikä olisi vastenmielistä heidän lapselliselle ja kevytmieliselle luonteelleen. Useimmat isännät ovat hyviä, ainoastaan poikkeuksittain on huonoja olemassa. He pitelevät orjiaan paremmin kuin moni muu palvelijoitaan. Orjilla ei ole mitään hätää, ja jos he saisivat vapautensa, he eivät ymmärtäisi panna siihen arvoa.

Totta on, että orjuus moniaalla ilmestyi miedoimmassa muodossaan, erittäinkin pohjoisemmissa seuduissa, joissa pellon-viljelys oli pää-elinkeinona. Jos isäntä oli hyväluontoinen mies, tyytyi hän vähitellen kasvavaan tuloon eikä pakoittanut orjiansa julmaan työhön. Hänen puolionsa otti huostaansa naiset ja lapset, neuvoi heitä ompelemaan ja lukemaan, antoi heille opetusta kristinuskossa, istutti heihin rehellisyyttä, raittiutta, siveellisyyttä. Isäntäväki kehoitti orjiansa pitämään avioliittoa pyhänä, hoitamaan lapsiansa hyvin ja harjoittamaan kristillisiä hyveitä. Herran ja palvelijan väli oli niin isällinen ja kaunis, että, ken sitä näki, melkein mieli yhtyä orjuuden-puoltajain kiitospuheisiin.

Mutta tämän liikuttavan kuvan takana seisojaksi kauhea kummitus, ja se kummitus oli *laki*. Niinkauvan kuin laki piti kaikkia näitä ihmisolentoja, joiden sydämet sykkivät ja tunteet elivät, ainoastaan yhtä monena *kaluna*, jotka olivat isännän omia; niinkauvan kuin hellimmänkin isännän erehdys, ymmärtämättömyys, onnettomuus tai kuolema saattoi minä päivänä hyvänsä vaikuttaa, että heidän täytyi vaihtaa hellästi hoivaeltu ja suruton elämä semmoiseen, jossa toivoton kurjuus ja raskaimman työn rasitus odotti, — niin kauvan oli mahdotonta toimittaa mitään pysyväästä hyvästä orjuudenjärjestelmän vallitessa.

Mutta valokohdat eivät liioin olleet niin yleiset kuin orjuuden-puoltajat väittivät. Päin vastoin olivat ne poikkeuksia, joiden rinnalla kurjuus sitä elävämpänä pisti silmiin.

Joka kaupungissa, joka kylässä pidettiin orjamarkkinoita, joissa isät, äidit ja lapset myytiin kuin luontokappaleet ja joissa ostajia kiisteli heitä katsellen. Ostaja avasi heidän suunsa, tunnusteli heidän käsivarsiaan ja sääriään ja naputteli heitä selkään, aivan kuin hevoshuijarit meidän markkinoillamme. Monet naiset pakoitettiin pukeutumaan hyvin huomattavaan tapaan, jotta halulliset ostajat heihin iskisivät silmänsä. Lapset riistettiin äitien sylistä ja myytiin »neekerinsyöttäjille», miehille, jotka elivät ostamalla pikkulapsia ja sitten muutaman vuoden perästä niitä kunnon hintaan myymällä. Naitu vaimo myytiin yhtäänne, mies toisaanne, ja molemmat pakoitti tavallisesti uusi omistaja ottamaan uuden puolison, heidän vatedes synnyttämillensä lapsilla kartuttaakseen omaa omaisuuttansa. Jos he edellisen palveluksensa aikana olivat säästäneet talteen vaatteita tai muuta kalua, saattoi uusi isäntä poistaa heiltä kaikki ja myydä tavarat omaksi hyväkseen.

Markkinoilta kuljetettiin myydyt orjat pienissä laumoissa, useimmiten kahlittuina kiinni toinen toiseensa kuin eläimet, uuden omistajan kartanoon. Siellä sullottiin ne n. s. orjakoppeihin, pieniin valkoisiin, katoksen tapaisiin, savilattialla varustettuihin hökkeleihin, jotka olivat vähän matkan päässä isännän talosta. Yllänsä viheliäiset vaatteet, joita heillä ei ollut aikaa pesemään eikä paikkaamaan, täytyi heidän tehdä työtä auringon noususta myöhäiseen iltaan saakka nevaisilla riisivainioilla tai poimia puuvillaa hehkuvassa auringon helteessä. Voi sitä, joka väsyi taikka pyörtyi! Voi sitä, jonka vasu ei osoittanut säädettyä painomäärää, kun päivätyön hedelmä punnittiin! Hänen seljässään oli pian työnajajan ruoskan veriset jäljet.

Kotiin tullessaan orja usein oli niin väsynyt, että töin tuskin jaksoi valmistaa halvan iltaruokansa keitetyistä riisistä tai hiiloksilla paistetuista käymättömistä maissijauho-kakuista. Uupuneena heittäysi hän alas likaiselle, kovalle, vanhoista puuvillajätteistä tekemällensä vuoteelle ja uinahti hetkisen rauhaan, alkaaksensa seuraavana aamuna samaa kurjaa elämää uudestaan.

Vaikka laissa sanottiin, ett'ei orjia saisi pitää työssä enemmän kuin 15 tuntia, eivät voitonhimoiset isännät pitäneet siitä mitään, vaan pakottivat kiireenä elon-aikana väkensä työhön öisin päivin, pyhinä ja arkioina. Tähän kiihoitti heitä tuo Etelän maatilana-omistajissa vallitseva kilpailu-halu saada

ensimmäisenä elonkorjuunsa toimitetuksi. Kylmäverisesti he laskivat voittavansa enemmän, kuten sanottiin, kuluttamalla pian pois väkensä ja sitten uutta ostamalla, kuin säästämällä sitä. Tästä tuli, että väkevät miehet semmoisten isäntien työssä kestivät kuusi seitsemän vuotta, heikommat sitä vastoin ainoastaan pari, kolme. Kun nuo ihmisraukat epätoivon partaalla pyrkivät karkuun, käytettiin verikoiria heidän jälkiänsä etsimään. Näitä koiria orjanomistajat pitivät vasituisesti tätä tarkoitusta varten. Ja monen karanneen orjan nuo villit pedot repivät kuoliaaksi tai tekivät ikuisiksi raajarikoksi, ennenkuin orjanomistaja ennätti riistää uhrin heidän hampaistaan! Niitä, jotka elävinä joutuivat takaisin herrainsa luo, pidettiin kovin pahasti. Senpä tähden useimmat karkulaisista ennemmin valitsivat kuoleman kuin antautuivat herrainsa haltuun. Monet herrat myöskin merkitsivät orjansa, estääksensä heitä kaikista pako-yrityksistä. Tämä kävi sillä lailla, että he hehkuvilla raudoilla polttivat nimensä alkukirjaimet orjan käteen, korvaan taikka poskeen.

Jos miesten kohtalo oli kova, niin oli naisten sitäkin surullisempi. Nuorina ollessaan kävivät he tavallisesti kädestä käteen toiselta isännältä toiselle, joka myi heidät jälleen, kerjettyään kyllästyä heihin. Vanhoiksi tultuaan pantiin he kovaan ulkotyöhön, jossa pian heittivät henkensä kuumuuden ja julman pitelemisen johdosta. Harvoin saivat he pitää lapsensa, jotka usein kyllä otettiin heiltä pois, päästyään kaikkein ensimmäisestä lapsuuden-ijästä. Valkoisten miesten rikollisesta yhteydestä neekerinaisten kanssa syntyi kokonainen eri ihmisluokka, joita sanottiin mulatt'eiksi ja kvadron'eiksi ja joilla oli melkein yhtä vaalea iho kuin heidän isillensä. He olivat useimmiten erinomattain kauniita ja sentähden myöskin hyvin haluttua ja kallishintaista tavaraa. Kauniista kvadronityöistä maksettiin 5,000, jopa 6,000:kin markkaa. Mutta näilläkin onnettomilla ei ollut minkäänlaisia inhimillisiä tai kansallisia oikeuksia. Päin vastoin olivat he, varsinkin naiset, puhtaita mustia surkuteltavammat, koska heitä pidettiin mitä häpeällisimpiä tarkoituksia varten ja pakoitettiin viettämään elämänsä paheen palveluksessa.

Isännän täydellisesti vastuuton asema orjaansa kohden sai kaikellaisia vallattomuuksia aikaan ja vaikutti, kuten kaikkalainen tirannius, paatumusta sen harjoittajissa. Orjain rääkkääminen, jota isännän lapset näkivät, juurrutti heihinkin julmuutta ja tukehutti kaikkein luonnollisimmat inhimilliset tunteet. Senpä tähden he täysikasvuisina saattoivat katkomistaan katkoa hellimmätkin perheen-siteet orjainsa keskuudessa. Niin, kun mies joutui rahapulaan, myi hän usein omat, orjattaren kanssa synnyttämänsä lapset. Hänen kuollessaan myi hänen poikansa omat sisarensa ja veljensä, jotka ehkä olivat melkein yhtä valkoiset kuin hän ja olivat saaneet yhtä hyvän kasvatuksen kuin hän. Sillä varsin usein tapahtui, että rikkaat miehet antoivat avioliitossa syntyneet lapset kasvaa yhdessä niiden lasten kanssa, jotka orjatar oli heille synnyttänyt, varsinkin jos nämä olivat tyttöjä ja kauniita tyttöjä. Nämä myytiin sitten isänsä ja herransa kuoltua suurista summista. Kuinka pitkälle paatumus meni, tuskin voimme tässä kertoa. Hienot vallasnaiset, jotka tänään hartaina istuivat kirkossa, saattoivat huomenna lähettää nuoren orjattaren, vähäpätöisen virheen tähden, raakojen miesten ruoskittavaksi. Kauppamiehet, joita pidettiin »heränneinä», antoivat armotta, arvelematta myydä velkamiestensä orjat, saadakseen rahansa takaisin.

Kuinka oli mahdollista, kysyttäneen, että kristitty yhteiskunta saattoi kärsiä moista petomaisuutta?

Sen voi selittää ainoastaan yhdellä tavalla: niin pian kuin kansakunta tinkii oikeuden-tuntonsa kanssa, ei enää ole minkäänlaisia takeita siitä, mihin pohjattomaan syvyyteen se vaipua voi. Voitonhimo oli ensiksi tuonut orjuuden maahan ja ymmärtänyt, maan lakeja ja valtiomuotoa kiertämällä, pitää sitä pystyssä. Kun kerran oli leveälle polulle astuttu, oli myöskin helppoa käydä pitemmälle. Tottumus lievensi laitoksen luonnottomuutta ja julmuutta. Moni, joka olisi ollut valmis liekehtimään tulisimpaan harmiin muualla vallitsevan vääryyden ja sorron tähden, katseli kylmäkiskoisesti orjuutta omassa maassa. Jumaliset luottivat raamattuun. »Siinähan orjuutta sallitaan.» Käytöllisesti viisaat selittivät suoraan, että maanviljelys ja teollisuus ilman orjitta kävisi mahdottomaksi.

»Neekerit ovat sitä paitse alhaisempaa rotua», sanottiin, ilman mitään inhimillisiä tunteita korkeammassa merkityksessä. Ne epäkohdat, jotka seurasivat heidän asematansa, eivät muka olleet suuremmat kuin ne, »jotka seuraavat kaikkia olosuhteita perheen ja yhteiskunnan elämässä».

Tähän tuli vielä se seikka, että me ihmiset kaikki olemme aikamme lapsia. Sentähden käsitämme yhteiskunnan ilmiöitä ympärillämme oman aikamme tajunnalla. Mitä tämä pitää oikeana, se on myöskin oikeaa joukkojen silmissä, kunnes ihmiskunnan etenevä kehitys luopi esiin edistyneemmän käsityksen oikeudesta. Tästä syystä on kaikkinaista valtaa alussa katsottu oikeaksi, vieläpä Jumalan tahdon ilmaukseksi. Muutakin, jota nyt pidämme luonnottamana, kuten esim. patricion ja läänitysherran valtaa, on aikansa arveltu luonnon järjestykseksi ja Jumalan tahdoksi. Sama oli laita Amerikassa orjanomistajan valtaan nähden. Tätäkin pitivät enimmäkseen täydellisesti oikeutettuna; ja niin pitkälle mentiin, että niitä, jotka uskalsivat nousta lausumaan sanansa sitä vastaan, syytettiin jumalallisen maailmanjärjestyksen mullistamisen yrityksestä.

Onneksi oli kuitenkin Amerikan kansan ydin vielä myrkystä vapaa. Oli kaikkina aikoina pieni

ihmisparvi olemassa, jotka tarmonsaa takaa vastustivat orjuutta, ja niiden luku kasvoi varmasti, vaikka hitaasti.

Kuten jo mainittiin, oli suuri eroitus pohjoisten ja eteläisten valtioiden käsityksessä. Tästä tuli, että, vaikka esim. Bostonin kaupunki ennen aikaa oli jonakuna orjakaupan keskuksena Pohjassa ja vaikka perhe-orjia siellä pidettiin yleisesti, sikäläinen väestö kuitenkin aikaisemmin kuin Etelän alkoi käsittää ja tunnustaa orjuuden peri-aatteen vääryyttä. Muistokirjoissa mainitaan, että muutamat kvääkärikunnat jo v. 1727 julkisesti lausuivat sanansa orjuutta vastaan. V. 1780 vapautti kvääkärikunta Newportissa, Rhode Islandin valtiossa, orjansa ja sitoutui luopumaan kaikkinaisesta orjakaupasta. Kvääkäripappi Elias Hick lienee ollut ensimmäisiä, jotka julkisesti saarnasivat orjuuden pahenuksesta. Se tapahtui tämän vuosisadan alussa. Myöskin Elias Hickin oppilas, kvääkärinainen Lucretia Mott, piti niin aikaiseen kuin 1829 orjuutta vastaan useita esitelmiä. Pohja alkoi, sanalla sanoen, pitää tätä laitosta häpeäpilkuna vapaan Amerikan valtiosäännössä. Etelä päin vastoin ei ainoastaan arvellut sitä välttämättömäksi elinehdoksi, vaan vieläpä oivalliseksi järjestelmäksi, jota yhteiskunnan tuli kaikin tavoin kartuttaa ja edelleen kehittää. Siten taimi tässä kohden jo aikaisin jonkinmoinen jännitystilän siemen pohjoisten ja eteläisten valtioiden välillä. Mutta niiden lukumäärä, jotka nousivat orjuutta vastaan, oli vielä vähäpätöinen. Puhuttiin ja kirjoitettiin vähin siellä ja täällä orjain vapauttamisesta, mutta kaikki, mitä uskallettiin pyytää, oli asteittain tapahtuva vapautus. Orjuuden vastustajia ei kuultu eikä pidetty arvossa, heitä vain arveltiin hyväntahtoisiksi haaveksijoiksi, joille älykkäät ihmiset kohottelivat olkapäitään.

Silloin tapahtui v. 1819, että Missourin territorio[1] pyysi päästäkseen jäseneksi liittovaltioon. Siinä territorion valtiosäännön tarkastuksessa, joka tämän johdosta pidettiin, hyväksyi sen lainsäätävä kokous lain, joka kielsi orjuuden sen rajojen sisäpuolella. Missouri oli eteläpuolella vapaiden ja orjavaltioiden sovittua rajaa. Näiden viimeainittujen edustajat ja kannattajat kongressissa päästivät huikean huudon »laittomuudesta», »itse otetuista oikeuksista» y. m. Useimmat vapaiden valtioiden edustajat äänestivät Missouri-lain puolesta, mutta enemmistö kongressissa oli orjuuden kannattajia, ja ehdotus hyljättiin. Tämän kautta joutui orjuuden laitos ensimmäisen kerran valtiolliseksi, poliittilliseksi asiaksi. Puolueita syntyi sen hyväksi ja sitä vastaan, ja sanomalehdissä ja kongressissa ruvettiin pohtimaan tuota kysymystä, olisiko eri valtioilla oikeus julistaa orjuutta pannaan rajojensa sisäpuolella. Puolueet nimittivät itsensä: *abolitionistit* (sanasta *abolition* = poistaminen, lakkauttaminen) eli orjuuden vastustajat, ja *slaveristit* (sanasta *slavery* = orjuus) eli orjuuden suosijat.

[1] Valtioita sanotaan *territorioiksi*, kunnes ovat saaneet niin paljon asukkaita, että voivat päästä Unionin jäsenkunniksi.]

Kysymys ei kuitenkaan vielä ollut »polttavaksi» käynyt. Se oli oikeastaan vain tietopuolinen, teoreettinen asia, jota pohdittiin valistuneempien ja sivistyneempien henkilöiden keskuudessa. Vasta *Villiam Lloyd Garrison'ille* oli suotuna herättää aikalaisissaan täyttä käsitystä orjalaitoksen häpeällisyydestä. Hänen vaikutuksestaan kävi orjakysymys raju-ilmaksi, joka oli saattava maailman mahtavimman tasavallan vapisemaan perustuksiansa myöten.

Kuten niin monet muutkin etevät henkilöt oli Garrison syntyisin köyhistä vanhemmista. Hän syntyi v. 1805 Newburyportissa Massachusettsin valtiossa ja lähetettiin aikaisin oppiin erään suutarin luokse. Kun hän huomattiin liian heikoksi tähän ammattiin, päätettiin hänestä tehdä huonekalu-seppää, mutta tässäkin työssä hän ei kauvan pysynyt. Viimein tuli hän muutamaankin kirjapainoon, ja nyt nähtiin, että hän oli päässyt oikeaan paikkaansa. Kirjapainosta tuli, kuten hänen oli itse tapana sanoa, »hänen lyseonsa ja yliopistonsa, josta hän lähti korkeimmalla arvosanalla varustettuna, pitkän ja ahkeran opetusajan perästä.»

Hän oli ankaran harrastuskoista ja vanhoillista konservatiivia sukua ja noudatti nuoruudessaan kokonaan tämän ajatustapaa. Mutta Kreikan vapautussodan aikana Turkkilaisia vastaan kävi mahtava liikevirta Amerikan nuoruuden riveissä. Kuuluisat puhujat, joiden joukossa Daniel Webster ja Henry Cláy, kehoittivat ylevissä puheissaan maan nuoria miehiä lähtemään taisteluun vapauden puolesta, Kreikkalaisten yrityksen hyväksi. Garrisonin tempasi yhteinen innostus, ja hän oli jo menemäisillään muutamaankin sotakouluun, valmistuaksensa sotamieheksi ja sitten lähteäksensä Kreikanmaalle.

Silloin joutui hän sattumalta kuulemaan muutamia esitelmiä eräältä siihen aikaan kuuluisalta puhujalta, Randolph'ilta. Tämä mies laski ivaa Amerikkalaisten »Kreikkalais-kuumeesta», lausuen muun muassa: »se on aivan tarpeetonta, että te, hyvät herrat, lähette Kreikkaan tappelemaan vapauden asian puolesta, sillä *Kreikkalaiset ovat täällä kotosalla, ihan omien ovienne ulkopuolella.*» Nämät sanat sattuivat Garrisoniin kovasti ja vaikuttivat oikean vallankumouksen kaikissa hänen käsitteissään, saattaen hänet koviin sisällisiin taisteluihin. Sillä niin pahasti oli orjuus myrkyttänyt yleistä katsantotapaa, ett'ei edes jaloimmat henget olleet pystyneet välttämään sen tarttumista.

Saatuansa itselleen asian selväksi, oli Garrison myös samalla valmis ryhtymään työhön. Yhteydessä erään Lundy nimisen kvääkärin kanssa alkoi hän julkaista aikakauskirjaa, nimeltä »The genius of

Universal Emancipation» (Yleisen vapautuksen henki). Siihen saakka kaikki abolitionistit, kuten jo mainittiin, olivat olleet varsin kohtuulliset vaatimuksissaan. Myös Lundykin kannatti tätä puoluetta. Mutta kun joku epäkohta on syvälle juurtunut yhteiskuntaan, on tämä samassa tilassa kuin kauhean nielun partaalla sikeästi nukkuva ihminen. Pelastavan äänen täytyy huutaa kovaa hänen korvaansa, ennenkuin hän herää vaaraansa huomaamaan.

Garrisonista tuli tämmöinen ääni tuolle siveelliseen horrokseen vaipuneelle Amerikalle. Hän sai koko maan hämmästyttämään paljastamalla armahtamatta niitä julmuuksia, joita harjoitettiin orjalaivoilla, orjamarkkinoilla ja kasvimailla, ja herätti yleistä raivostumista koko Etelässä. Vähän jälkeen ensimmäistä esiintymistään syytettiin häntä »sopimattomasta innosta toisten asioissa»; hän tuomittiin ja viskattiin vankeuteen. Tämä tapahtui Baltimoressa Marylandin maakunnassa.

Siihen asti oli Garrison arvellut, että Etelä, orjuuden oikea kotimaa, etupäässä oli hänen vaikutuspaikkansa. Mutta vankeudessaan tuli hän tajuamaan, että *Pohja* oli, kun olikin, hänen vaikutusalueensa, hänen ponnistustensa esine. Etelästä hänellä ei olisi mitään apua odotettavana; siellä liittyivät voitonhimo ja kansan luonne häntä vastustamaan. Pohjan väestö sitä vastoin, joka jo enimmäkseen oli lakkauttanut orjuuden, nuo, joiden esi-isät olivat synnyinmaan ja rauhallisen onnen uhranneet vapauden ja uskon tähden, ne olivat, kun olivatkin, voitettavat orjain vapauttamisen aatteella. Baltimoren vankilassa Garrison oppi tuntemaan vapauden arvon. Siellä vannoi hän pyhittää elämänsä sen asialle.

Tuskin pääsneenä pois vankeudesta erosi hän ystävytydessä aputoimittajastaan, Lundysta, jonka mielestä hän oli liian jyrkkämielinen, radikaali, muutti Bostoniin ja alkoi siellä ulosantaa sanomalehteä »The Liberator» (Vapauttaja).

Tämä lehti soitti heti alusta toista kelloa kuin muut abolitionistien äänenkannattajat. Sen näytenumerossa kirjoitti Garrison:

— Nojautuen siihen tiettyyn totuuteen vapauden-julistuksessamme, että kaikki ihmiset syntyvät yhdenvertaisina ja ovat Luojalta saaneet muutamat luovuttamattomat oikeudet, niinkuin elämän vapauden ja onneen pyrkimisen luvan, olen minä väsymättä tekevä työtä orjain *heti toimitettavan vapauttamisen* hyväksi. Olen tähän asti, samate kuin muutkin puolueeni jäsenet, tahtonut ainoastaan asteettain tapahtuvaa vapauttamista. Mutta minä peruutan täten juhlallisesti mitä siinä kohden olen lausunut ja *vaadin nyt ehdotonta ja heti tapahtuvaa vapauttamista*. Tiedän, että moni on tekevä muistutuksia jyrkkää kieltäni vastaan. Mutta minun täytyy olla yhtä tyly kuin totuus, yhtä lahjomaton kuin oikeus. Tässä asiassa en tahdo ajatella, puhua enkä kirjoittaa »maltillisesti». En, ja tuhatkertaisesti en! Sanokaa miehelle, jonka talo palaa, että hänen pitää soittaa hätäkelloa »maltillisesti.» Sanokaa hänelle, että hänen tulee »maltillisesti» temmata vaimonsa ryövärin käsistä! Taikka »maltillisesti» temmata lapsensa liekistä! Mutta älkää käsketkö minun semmoisessa kysymyksessä, kuin tämä on, olemaan maltillinen. Minä tarkoitan täyttä totta sanoillani. Minä en tahdo käydä »sopimukseen». En tahdo kuunnella »puolustuksia». En myöskään tahdo itse tehdä »puolustuksia» taikka peruuttaa sanaakaan vaatimuksistani. *Ja minä tahdon, että minua kuullaan*. Meidän kansamme kylmäkiskoisuus tässä asiassa on kylliksi saattaakseen jokaista muistopatsasta julkisilla paikoillamme astumaan alas pohjakiveltänsä ja rientämään avukseni.»

Näillä sanoilla Garrison rumputti ihmiset hereille, ja hänen sanansa kaikuivat kautta koko hämmästyneen kansan. Mies ja hetki oli tullut. Murtaen kylmäkiskoisten hiljaisuuden, lensivät ympäri koko valtakunnan nämä sanat eivätkä tau'onneet kaikumasta, ennenkuin Amerikan vallankumouksen työ oli tehty ja vapaus julistettu jokaiselle maan asukkaalle.

Tämän herätysshuutonsa lennätti Garrison v. 1831. Kahta vuotta myöhemmin perusti hän ensimmäisen *orjuudenvastustajain yhdistyksen*, jonka tarkoitus oli taistella tuota mätähaavaa vastaan esitelmillä, kokouksilla ja lentokirjoilla. Tämä yhdistys omaksui seuraavat perusaatteet:

Vapauden oikeus on luovuttamaton. Jokaisella ihmisellä on oikeus ruumiisensa, työnsä hedelmään, lain suojelemiseen sekä niiden etujen nauttimiseen, joita yhteiskuntalaitokset tarjoavat. Orjuus on laiton. Maamme lakien mukaan on se varkautta ja ryöväämistä, jos joku ostaa maassa syntyneen Afrikanlaisen ja panee hänet orjuuteen. Se on yhtä suuri laittomuus, kuin jos joku tekisi maassa syntyneen Amerikanlaisen orjaksi. Jokainen Amerikan kansalainen, joka pitää toista ihmistä orjuudessa, on ihmisvaras. (Exod. 21:16). — — Orjat ovat viipymättä laskettavat vapauteen ja saatettavat lain suojeeluksen. —

Lisäksi sanottiin yhdistyksen ohjelmassa:

— Nämä ovat ajatuksemme, joita me säästämättömällä innolla tulemme levittämään sanomalehtien ja lentokirjain kautta. Me aiomme anastaa saarnastuolit ja sanomalehdet, voidaksemme puhua kärsivien ja mykkien puolesta. Me aiomme työskennellä siihen suuntaan, että kirkko irtautuu kaikesta yhteydestä

orjuuden synnin kanssa. Me tulemme voimiamme säästämättä ponnistelemaan, saattaaksemme koko kansakuntaa pian katumaan veristä pahantekoansa. Ja *me* ehkä tulemme voitetuiksi, kärsimme tappion, mutta meidän periaattemme: ei koskaan! Totuus, oikeus, inhimillisyydet ovat kunniakkaan voiton saavat ja niiden täytyy se saada. —

Vakuutuksensa koko tulella ryhtyi Garrison työhön. Hän matkusti paikasta paikkaan pohjois-valtioissa saarnaten orjuutta vastaan. Uupumatta järjesteli hän kokouksia, piti esitelmiä, julkaisi kirjasia ja toimitti sanomalehteänsä. Pian kasvoi raivo häntä vastaan Etelässä siihen määrään, että 5,000 dollarin (noin 20,000 mk) palkinto luvattiin hänen päästänsä. Mutta Pohjassakin yltyi mielikarvaus päivä päivältä. Kaikkiialla sai hän kokea vastustusta, halveksimista ja ivaa. Viimein, erään Bostonissa pitämänsä esitelmän jälkeen, karkasi hänen kimppuunsa muuan väkijoukko, jonka suurin osa oli kaupungin sivistyneitä miehiä. Hän pantiin kiinni ja hinattiin pitkin katuja.

Tämä häpeällinen väkivallanteko joutui kuitenkin vaikuttimeksi siihen, että Garrison sai liittolaisen, josta pian oli tuleva yhtä innokas orjain vapautuksen harrastaja kuin hän. Tämä liittolainen oli *Wendell Phillips*.

Hän kertoo itse asiasta seuraavaa:

— Minä olin nuori asianajaja ja istuin konttorissani, kun kuulin melua kadulta. Astuin ulos nähdäkseni, mistä pidettiin elämää, ja näin silloin 3,000 hyväpukuista miestä, jotka kuljettivat muassaan lakkitonta miestä rikkirevityissä vaatteissa. Häntä pidettiin vyötäreille sidotusta nuorasta. En häntä tuntenut, en ollut häntä koskaan nähnyt, en ollut abolitionisti, ainoastaan nuori asianajaja, harrastaen tietysti semmoisen koko lämmöllä persoonallisten oikeuksien loukkaamattomuutta. Melkein jumaloivana maan valtiosääntöä luulin eläväni maailman täydellisimmän hallitusmuodon turvissa. Kuni puusta pudonneena seisoin sentähden siinä, katsellen hehkuvalla harmilla tuota kohtausta väkivaltaisesta roskaväen kahakasta. Tämä mellakka näkyi minusta loukkaavan itse sisintä ydinkohtaa Anglosaksien vapauden-aatteessa. Ja tällä hetkellä näin ikäänkuin aavistuksen peilissä orjuuden kaikessa kauheassa vääryydessään. Ja tästä hetkestä lähtien olin valmiina taistelemaan orjain puolesta. Tiesin nyt, mikä oli oleva tehtävänani elämässä. *Jumalan avulla*, sanoin itselleni, *olen saattava jokaisen miehen ja jokaisen naisen, jonka tielläni tapaan, ajattelemaan orjuuden asiaa*.

Tästä päivästä saakka ei löytynyt väsymättömämpää abolitionistia kuin Wendell Phillips. Koska hän ei milloinkaan ollut koettanut puhua julkisesti, koki hän ens'aluksi hyödyttää asiaa auttamalla Garrisonia kokousten järjestämisessä ja tämän aikakauskirjan toimittamisessa y. m. Senpätähden ei kenkään aavistanut, että hänestä oli kypsä Amerikan suurin kaunopuhelija. Mutta kerran sattui suuressa kokouksessa Bostonin raatitalossa, että kaupungin yleisfiskaali puolusti uppiniskaisten orjain tappamista. Fiskaalin lausuntoa kuunneltiin käsientaputuksilla. Silloin nousi Phillips seisomaan ja pyysi puheenvuoroa. Hän oli nuori ja tuntematon, ja useat kaupungin ylhäisimmät miehet olivat ilmoittaneet haluavansa puhua. Mutta arastellen nimeä Phillips, jonka omasi yksi Bostonin vanhimpia ja rikkaimpia perheitä, lupasi puheenjohtaja, että nuori mies saisi puhua, jos aika antaisi tilaisuutta. Kauvan odotettua, tuli hänen vuoronsa, ja puheenjohtaja viittasi hänelle alentuvan kohteliaisuudella. Phillipsin astuessa puhelavalle, rupesi osa yleisöä kärsimättömänä viheltämään, sillä he olivat odottaneet saavansa nähdä jonkun lemmikeistänsä. Mutta hänen ensimmäisten sanainsa kaiuttua syntyi kuoleman hiljaisuus. Hän alkoi hetken vaikuttaman puheensa hyökkäyksellä yleisfiskaalia vastaan.

— Kun kuulin tuon miehen — sanoi hän — lausuvan julki periaatteita, jotka ovat täydellisesti ristiriitaiset koko meidän vapautta henkivää valtiosääntöämme vastaan, tuntui minusta, kuin jos nämä maalatut huulet — hän kohotti kättänsä osoittaen niitä vapaudussodan sankarien kuvia, jotka koristivat raatitalon seiniä — aukenisivat kauhistuksesta ja huutaisivat kirousta ja kuolemaa tuolle uskottomalle Amerikalaiselle, tuolle saastaiselle valtiosääntömme kavaltajalle.

Tässä keskeytti häntä vimman vihastuksen huuto yleisöstä. Hän jatkoi:

— Niiden tunteiden tähden, jotka hän lausui kuuluviin tältä paikalta, jossa maa näyttää kosteelta vapaudensankarien verestä ja on pyhitetty puritanisten esi-isiemme rukouksilla, näiden tunteiden tähden olisi hän ansainnut, että maa olisi haljennut ja nielaissut hänet. —

Kilvoitellen keskeytti häntä mitä rajuimmat suostumushuudot, mitä kimakkaimmat hyssytykset ja vihellykset; ja näiden läpi perille ponnistaen päätti hän ensimmäisen puheensa. Se oli ehkä huonoin ja vähemmän loogillinen, kuin minkä hän on pitänyt, mutta se oli kuitenkin suurenmoinen puhe; ja hän oli lavalle noustessaan tuntematon mies, mutta istui jälleen paikalleen Amerikan — suurimpana puhujana.

Kun orjakysymys Missourin ottamisella liittovaltion ensiksi sukelsi esiin, puski se niin äkki- arvaamatta Amerikan valtiomiehiin, että se — kuten entinen presidentti Jefferson lausui — »peljätti heidät hereille kuin palokello yöllä». Mutta vasta kun Garrison 1833 perusti yhdistyksen »The National Anti-Slavery Association» (Kansallisyhdistys orjuuden vastustamista varten), vasta silloin tulivat

abolitionistit tunnustetuksi ja järjestetyksi valtiolliseksi puolueeksi sanan täydessä merkityksessä. Se haaraantui heti alusta alkain kahteen eri suuntaan.

Toinen oli oppinut ja perustui valtio-oikeuteen. Se arveli, että orjakysymys oli valtiosäännön ulkopuolella, koska 14:s artikkeli Yhdys-Valtain valtiosäännössä suojeli kaikkein, siis myös neekerienkin, vapautta, päin vastoin orjavaltioiden väitettä, että muka valtiosääntö salli orjuutta. Tämän suunnan etupäässä oli *Charles Sumner*, yksi Amerikan suurimpia valtiomiehiä ja puhujia, syntyperältään etelävaltiolainen.

Toinen suunta abolitionismissa myönsi kyllä, että etelävaltiot tulkitsivat valtiosäännön oikein, mutta arvelivat valtiosääntöä itseä tässä kohden hyljättäväksi, arvelivat sitä »liitoksi kuoleman kanssa», koska se voi sallia orjuutta. Tämän suunnan kannattajat vaativat perinpohjaista muutosta valtiosäännössä, niin ettei kenkään orjanpitäjä keksisi turvaa ainoastakaan rivistä sen pykälissä. Tämän käsityksen pohjusti ensiksi Garrison, ja häneen yhtyi myöskin Phillips. Se antoi, kuten huomaa, pian syyt johdonvastaisuuksiin, mutta oppimattomat ihmiset sen helpommasti ymmärsivät, ja senpätähden suurin osa abolitionisteja liittyi siihen.

Molemmat abolitionistiset suunnat olivat yksimieliset siinä, että orjakysymys oli Unionin ratkaistava, eikä suinkaan eri valtioiden, kuten orjuuden kannattajat tahtoivat. Tämä viimemainittu erimielisyys se ehkä oli, joka teki taistelun kiivaammaksi, sillä kysymys eri valtioiden oikeuksista Unionin suhteen oli ollut pohjana melkein kaikille puolueille maassa aina siitä saakka, kuin tasavalta perustettiin. Tätä kysymystä sanottiin centralisationi- ja decentralisationi-kysymykseksi (sanasta *centrum* = keskus; — *decentro* = pois keskuksesta), ja sen kautta oli ratkaistava, olisiko valta yksinomaan pantava (centraliseerattava, keskuksen saatettava, koottava) Unionin käsiin vaiko jaettava (decentraliseerattava, keskuksesta saatettava, hajoitettava) eri valtioille. Tästä erimielisyydestä kasvoivat nuo molemmat valtiolliset puolueet: *republikaanit* (tasavaltalaiset) ja *demokraatit* (kansanvaltalaiset), jotka ovat olleet olemassa Amerikassa hamasta vapautussodasta alkaen aina nykyhetkeen asti.

Garrisonin perustama orjuuden-vastustajain yhdistys ja abolitionismin järjestyminen valtiolliseksi puolueeksi herätti suurta levottomuutta etelävaltioissa. Melkoinen osa Pohjankin asukkaita arveli, että jokainen hyökkäys orjuutta vastaan oli hyökkäys valtiosääntöä vastaan. He sentähden vihasivat abolitionisteja, jotka ainoastaan »tyhmien neekerien tähden» häiritsivät yleistä rauhaa. Mitä enemmän abolitionistit puhuivat ja kirjoittivat orjuudesta, sitä raivoisammin valmistausivat sen ystävät puolustukseen. Yhdistyksiä perustettiin, jotka sitoutuivat maksamaan suuria palkintoja tunnetuista abolitionisteista, joita kuolleina taikka elävinä tuotaisiin heidän käsiin. Moniaalla yllytettiin kaupunkien alhaisin väestö katukahakkoihin, joissa abolitionisteja otettiin kiinni ja rääkättiin. Humaltuneita, rähiseviä ihmisjoukkoja ryntäsi abolitionistien kirjapainoihin, hävittäen painokoneet ja paperit, abolitionistien kokouksia hajoitettiin ja niiden puhujia pommitettiin mädänneillä munilla ja valettiin likaisella vedellä. Viimein jättivät etelävaltioiden edusmiehet kongressiin esityksen, jossa vaadittiin, ettei enää saisi lähettää abolitionistien sanomalehtiä ja kirjoja postissa. Tämän esityksen kongressi kuitenkin hylkäsi.

Kaikkialla oli abolitionistin vaarallista olla. Sitä paitsi pidettiin hänen puuhaansa epäkäytöllisenä, mielettömänä ja halveksittavana. Neekerit olivat niin ylenkatsotut, että ne, jotka ottivat ajaakseen heidän asiaansa, ehdottomasti saivat jakaa ylenkatseenkin heidän kanssansa. Mutta ennen kaikkea oli ens' alussa *abolitionistina oleminen jumalatonta*. Vaikka Garrison julkisesti selitti perustavansa käsityksensä Uuteen Testamenttiin, jonka hengelle orjuus oli ristiriitainen; vaikka hän oli rauhan mies, joka saarnasi sotaa ja väkivaltaa vastaan ja varoitti orjia vuodattamasta verta; vaikka hän aina selitti tahtovansa käyttää ainoastaan henkisiä aseita aatteensa toteuttamiseksi ja rakasti vuorisaarnaa enimmäkseen kaikista raamatun kappaleista, — niin kaikkesta tästä huolimatta oli *kirkko* abolitionismin vastustajia. Papit saarnasivat Garrisonia vastaan, sanoivat häntä uskottomaksi, joka muka tahtoo syöstä kumoon Jumalan maailmanjärjestyksen, ja varoittivat ihmisiä hänen opistansa, joka muka ainoastaan veisi syntiseen vapauteen ja kaikkein yhteiskunnallisten siteiden purkautumiseen. Siten pidättivät uskonnolliset ennakkoluulot monta miestä ja naista edes lähenemästä abolitionisteja ja oppimasta tuntemaan, mitä nämä oikeastaan tarkoittivat.

Siitä huolimatta syntyi vähitellen kokonainen armeija rohkeita, itsensä uhraavia miehiä ja naisia, jotka suurimmalla alttiudella työskentelivät orjain vapauttamiseksi. Niinkuin välkkyvin auringonvalo on synkimmän siimeksen rinnalla, niin on heidän työnsä mitä kauniimpia lehtiä Amerikan, jopa koko maailmankin historiakirjassa ja muodostaa sovittavan vastapainon orjuuden kauhistuksille.

Etevimpinä näiden joukossa olivat Garrison ja Phillips. Edellinen oli kieltämättä suurempi, lahjakkaampi henki näistä molemmista. Mutta Phillips oli vastustamaton innollisessa kaunopuheliaisuudessaan ja väsymättömässä toimekkaisuudessaan. Yhtä vähän kuin Garrison tiesi hän, mitä maltillisuus orjakysymyksessä merkisi. Hän joutui heti tuliseen sotaan kauppa-etuja vastaan, ja

hänen pureva arvostelunsa näistä saattoi hänet melkein maanpakolaiseksi omassa maassaan. Mutta hän hätyytti myöskin lakimiehiä, pappeja, politikoita — kaikkia yhdessä menossa. Hän uhrasi perhe-
onnen, levon ja varallisuuden elämänsä tehtävälle: *saada jokaista miestä ja jokaista naista ajattelemaan orjuuden asiaa*. Jyrkkä ja yksipuolinen, kuten kaikki suuret henget tavallisesti ovat isommassa tai vähemmässä määrässä, näki hän usein kyllä »entisyyden nykyajan valossa». Taistelussa etelävaltoja vastaan näki hän ainoastaan sivistyksen kamppauksen raakaa väkivoimaa vastaan. — Pohja on yhdeksästoista vuosisata, sanoi hän, — Etelä kolmastoista vuosisata kaikkine sen »paroneineen ja orjineen.» Sentähden ovat Pohjan ihanteet istutettavat etelään, vaikkapa tämä sen kautta joutuisikin perikatoon. Tuo Etelä, joka viskaa vankeuteen jokaisen miehen, ken opettaa orjaa lukemaan, ja joka siten estää joka kuudennen ihmisen lukemasta raamattua, *tuo* Etelä kukistukoon!

Phillipsille olivat nämä näkökohdat tärkeimmät. Sen suhteen merkitsivät hänen silmissään varsin vähän valtiomiesten keskustelut centralisationista taikka decentralisationista, valtioiden suveräniteetistä ja valtiosääntö-puustavien loukkaamattomuudesta. Tuolla intoisuuden jyrkkyydellä, joka oli hänen ominaisuutensa, oli hänen tapana sanoa: — Jos meillä ei olisi valtiosäännöllistä oikeutta puolellamme, niin se ei minua ensinkään huolettaisi. Minä kaikissa tapauksissa ilman empimättä työskentelin samaan suuntaan kuin tähän asti.

Suurin ja kauniin puoli Phillipsissa oli, että hän, vaikka vihattuna ja vainottuna, aina luotti voittorikkaaseen asiaansa eikä koskaan veltostunut innossansa. Tämä oli sitä suurempaa, kuin hän ei uskonut saavansa itse koskaan nähdä työnsä hedelmiä.

Garrisonin ja Phillipsin rinnalla työskenteli edellisessä jo mainittu kvääkärinainen *Lucretia Mott*. Hän oli naimisissa erään rikkaan puuvillakauppiaan kanssa, mutta tultuaan abolitionistiksi kehoitti ja sai hän miehensä luopumaan tästä elinkeinosta, koska se oli orjatyön kannattamaa. James ja Lucretia Mott olivat Garrisonin orjuuden-vastustajain-yhdistyksen perustajia v. 1833. Kun James seisoi kynä kädessä valmiina kirjoittamaan nimensä päätöksen alle, pyysi puheenjohtaja häntä miettimään. Hän oli perheenisä, ja tämä teko saattoi käydä hänelle kalliiksi. Silloin kuiskasi hänen vaimonsa: — James, älä mieti! Kirjoita nimesi! — Aviopuolisot Mott olivat niitä, jotka ensiksi perustivat sen suunnan abolitionismissa, jonka kannattajat sitoutuivat olemaan käyttämättä orjain valmistamaa tavaraa. Että semmoinen päätös toi mukanaan suuria haikeuksia, huomaa helposti, jos muistaa, että teetä, riisiä, puuvillaa ja sokuria valmistettiin *ainoastaan* etelävalloissa.

Aviopuolisot Mott olivat myöskin n. s. »maanalaisen rautatien» perustajia. Tällä nimityksellä tarkoittivat abolitionistit salaista järjestelmää karanneiden orjain kuljettamiseksi Etelästä Kanadaan, jossa orjuus oli kielletty. Jokaisessa paikkakunnassa Etelässä oli abolitionisteilla »asiamiehensä», joiden puoleen pakolaiset salaa kääntyivät. Asiamiehet lähettivät heidät eteenpäin pohjoseen, ensiksi Philadelphiaan, josta puoliset Mott ja muut ystävät auttoivat heitä pakenemaan kauvemmas ylöspäin. Rochesterissa eli uskalias, helläsydäminen *Amy Post*, jonka talossa varmaan aina oli kätkettyinä pakolaisia, joko vinnillä taikka kellarissa. Siten oli, pitkin koko tietä Kanadaan, ihmisiä olemassa, jotka olivat valmiita rikkomaan tapaa ja lakia noudattaakseen korkeampaa lainkäskyä sydämessään.

V. 1837 muuan orja elävänä poltettiin hiljaisen tulen päällä lähellä S:t Louis'in kaupunkia. Pappismies *Elijah Lovejoy*, hyvin tunnettu abolitionisti, toimitti silloin erästä sanomalehteä Altonissa. Hän luki S:t Louis'in lehdistä lyhyen uutisen tästä hirmutyöstä, matkusti paikalle ja otti lähemmin selkoa asianhaaroista, jonka jälkeen hän julkaisi seikkaperäisen kertomuksen rikoksesta. Hänen vaimonsa itki ja pyysi häntä olemaan varovainen, sillä he olivat köyhiä ja heidän oli jo kolme kertaa täytyntä ostaa uudet painokoneet, koska entiset olivat tulleet hävitetyiksi väkijoukkojen kautta, jotka olivat raivoissaan orjain-ystävästä hengestä hänen lehdessään. Mutta Elijah Lovejoy vastasi, että hänen täytyi tehdä velvollisuutensa ja noudattaa omantuntonsa ääntä. Pian huomasi hän henkensä olevan vaarassa ja että häntä aiottiin murhata. Silloin kääntyi hän viranomaisien puoleen pyytäen suojelusta. Mutta — viranomaiset olivat mykät ja sokeat, kun abolitionisteille suojelusta kysyttiin. Hänen ystävänsä neuvoivat häntä pakenemaan, mutta hän vastasi: — Ei, ratkaiseva hetki elämässäni on tullut, enkä minä tahdo sitä paeta. Minä pelkään Jumalaa ja sentähden en pelkää tekojeni seurausta. Eräänä päivänä työskenteli hän kirjapainokoneittensa ääressä, sillä hänen työmiehensä olivat hänet jättäneet. Silloinpa kirjapainon piiritti väkijoukko, joka sytytti sen palamaan ja hyökkäsi Lovejoyn kimppuun, hänen astuessaan ulos palavasta rakennuksesta. Viisi kuulaa lävisti hänet, ja hän kaatui kuoliaana maahan, ainoastaan 32 vuoden ikäisenä. Hänen äitinsä, saadessaan tiedon pojan kuolemasta, lausui kesken katkeraa tuskaansa: — Hyvä on. Parempi kuolla vakuutuksensa tähden kuin sitä pettää!

Niin vihattuja olivat abolitionistit, että Lovejoyn ystävät pitkäksi aikaa jättivät hänen hautansa merkitsemättä. Kun he vihdoinkin viimeinkin uskalsivat pystyttää muistokiven sen kummulle, piirrättivät he siihen ainoastaan hänen nimensä ja sanat: *jam parce sepulto* (jo säästäkää häntä haudassa)!

Toinen harras abolitionisti oli kvääkärinainen *Thankful Southwick*. Kaksi nuorta mulattityttöä Baltimoresta karkasi herransa luota. He tulivat Bostoniin. Mutta luullessaan juuri olevansa turvallisina

matkalla Kanadaan, joutuivat he kiinni ja vietiin oikeuteen. Koko Bostonin kaupunki tuli liikkeelle; toiset pitivät onnettomien orjatarten puolta, toiset olivat heitä vastaan. Kauppiaat selittivät, että orja oli osa jonkun henkilön omaisuudesta ja että tytöt siis olivat saatettavat takaisin omistajallensa. Abolitionistit taas väittivät yhtä jyrkästi, että jokainen ihminen omistaa itsensä, kunnes Jumalan kaikkivaltiaan antama myyntikirja näytetään. Thankful Southwick ja hänen miehensä olivat sillä aikaa tehneet varustuksensa, ja heidän toimestaan siepattiin sukkelasti tytöt oikeussalista aivan tuomarin nenän alta. Orjanomistajan asianajaja, epäillen omain silmiensä todistusta, tuijotti ällistyneenä siihen tyhjään paikkaan, jossa tytöt vast'ikään olivat seisoneet. Silloin kääntyi Thankful hänen puoleensa ja katsahti häneen vakavilla, harmailla silmillään, lausuen: — Ystäväni, saaliisi on tällä kertaa päässyt sinulta menemään! — jonka jälkeen hän tyvenenä astui ulos huoneesta.

Sisaret *Sarah* ja *Angelina Grimké* olivat kasvimaan-omistajan tyttäriä Etelästä. Vaikka olivat syntyneet ja kasvatetut orjavaltiossa, tulivat he abolitionisteiksi sydämensä pohjasta. Jo aikaisin olivat he ympäröivän neekeriväestön hyvinä enkeleinä, sitoivat monen reveltyneen seljän ja lohduttivat monta »kuolemaan asti murheellista sydäntä». Kun he ensi kertaa tulivat ymmärtämään, kuinka hyljättävä tuo tapa oli, että kirkkoissa pidettiin eri lehtereitä ja alttareita neekerejä varten, istuivat he heti mustien pariin. Papin varoituksiin vastasivat he vain: — Näitä meidän sisariamme ja veljiämme on syyttömästi nöyryytetty. Me tahdomme jakamalla heidän alentamisensa osoittaa, että paheksomme kirkon käytöstapaa heitä kohtaan. — Isän kuoleman jälkeen laskivat sisaret orjansa vapaiksi ja lähtivät ulos matkoille kautta kaiken maan, pitääkseen esitelmiä orjuutta vastaan.

Angelinan ensimmäisistä ilmestymisistä julkisessa elämässä kerrotaan seuraavaa:

Eräänä päivänä istui Garrison kovin väsyneenä ja alakuloinena »The Liberator» lehden toimituspaikassa. Silloin astui sisään nuori, hiljainen tyttö kvääkärinaisten puvussa ja ojensi hänelle paperikäärnyn. Hän avasi sen ja näki sen sisältävän kauniisti puhtaaksi-kirjoitetun käsikirjoituksen »Pohjan naisille.»

— Mikä sulous väsyneelle sielulleni, — kirjoitti Garrison —, lukea näitä nuoresta hehkuvasta mielestä, jalosta säälistä lähteneitä sanoja! Siitä päivästä oli Angelina uskollinen apulaisemme. Hänen lempää äänensä, joka kuitenkin aina pelkäämättä puhui totuuden puolesta, sekaantui sovinnollisena Phillipsin ja minun leimuaviin syytöksiimme.

Sisaret Grimké olivat aikaansa katsoen tavattoman sivistyneitä, olivat nuoret, kauniit ja varustetut erinomaisella ketteryydellä puhumaan julkisesti. Heidän maineensa levisi ja kaikkialla riennettiin kilvan heitä kuulemaan.

Viimein tulivat he Philadelphiaan. Levottomina heidän vaikutuksestaan, toimittivat orjuuden ystävät rahvaankokouksen, jossa jos jollakin keinoin ylytettiin alhaisinta kansaa noita molempia naisia vastaan. Neekerit saatiin uskomaan, että he kuolisivat nälkään, jos vapaiksi pääsisivät, koska he muka eivät olleet kasvatetut itse pitämään huolta itsestensä. Valkoisille työmiehille muistutettiin, että työpalkat alenisivat typi tyhjäksi, jos työmarkkinoille tulisi tulvaamaan vapautettuja orjia, jotka olivat kerkeät vähimmästä hinnasta tekemään raskainta työtä.

Näitten yllytysten seuraus tuli pian näkyviin. Tuskin oli kokous avattu ja sisaret alkaneet puhua, kun ulvova, meluava, kiviä viskaava joukko piiritti rakennuksen, sytytti kaikki nurkat palamaan ja särki ikkunat. Töin tuskin pelastuivat sisaret ystävineen, joista moni tuli raajarikoksi elinajaksensa. Sarah ja Angelina matkustivat yön halki eteenpäin ja jatkoivat pelkäämättä vaikutustaan lähimmässä valtiossa. He olivat liian korkealla raakuudesta, saattaakseen siitä vahingoittua. Semmoisista aineksista, kuin he olivat, luotiin muinoin marttiirat.

Providencen kaupungissa Rhode Islandin valtiossa asui kvääkärinainen *Elisabeth Buffum Chace*. Hän ja hänen miehensä sekä muuan heidän ystävänsä, Adams, ottivat tuon tuostakin vastaan, kätkivät ja lähettivät eteenpäin pakolaisia orjavaltioista. Erohetkellä antoivat he heille kirjekuoren, jossa oli postimerkki ja osoitekirjoitus mr Chacelle. Päästyään onnellisesti Kanadaan, lähetti pakolainen kirjekuoren Chace-puolisolle, jotka silloin tiesivät turvattinsa hyvässä tallessa olevan. Kirjoittaminen olisi ollut vaarallista, sillä, kuten jo on mainittu, rangaistiin orjan kätkijää suurilla sakoilla ja vankeudella. Lukemattomat oli siitä huolimatta ne orjat, joita nämä ihmisystävälliset puolisoit auttoivat. Eräänä iltana soitettiin heidän ovikelloansa, ja palvelija päästi sisään vanhan, huononpuoleisesti puettun kvääkärinaisen, jolla oli paksu huntu kasvoilla. Hän vietiin sisään talon emännän luokse, ja heidän jäätyään yksikseen, repi nainen verhon kasvoiltaan ja viskasi vaatteet päältään, jolloin tuli näkyviin, että kvääkärinaisen puku peittikin nuoren, voimakkaan mulatin. Hän oli karannut vaimoineen lapsineen aina Virginiasta asti, oli ollut joutumaisillaan kiinni, mutta muutamain abolitionistein toimesta saanut valesuon, jonka avulla hänen oli onnistunut jatkaa pakoansa. Vaimon ja lapset hän oli kätkenyt metsään lähelle kaupunkia. Ei tarvinne mainita, ettei hän turhaan anonut Chace-puolisojen apua. Uskollinen Adams saattoi häntä Kanadan rajalle, ja pian hänen ystävänsä saivat kirjekuoren tulon kautta varman tiedon hänen ja hänen perheensä pelastuksesta.

Kerran toiste karkasi kaksi orjaa, niinikään Virginiasta, piiloutuen samaan laivaan, tietämättä toinen toisestaan. Matkalla nousi myrsky ja laiva sai vuoto-rei'än, jonka tähden katteini perille tullessaan ynnä laivan veistomiehen kanssa astui alas lastiruumaan. Silloin huomattiin ensiksi toinen karkulainen, joka, käyttäen hyväkseen yleistä ällistystä, tempausi irti, hyppäsi mereen ja ui maalle, lähtien sitten Chacepuolisoiden luo. Vähää myöhemmin saapui sinne toinenkin pakolainen, joka vuorostaan oli tullut huomatuksi, ja molemmipuoliseksi ihmeeksensä saivat nämä miehet nyt tietää äsken olleensa matkatoverit. Nyt kysyttiin pikaista pääsöneuvoa pohjoiseen päin. Mutta juuri kun rouva Chace par'aikaa oli pukemassa noita molempia mulatteja kvääkärin valepukuun, tuli laivan katteini, joka oli vanha tuttu mr Chacelle, juomaan teetä ja valittamaan sitä vahinkoa, jonka hän oli kärsinyt, kun noiden kahden orjan paon kautta häneltä oli mennyt hukkaan heidän lunastushintansa. Kaikki kävi kuitenkin hyvin, ja pakolaiset pääsivät eheinä Kanadaan.

Olipa koko joukko näitä onnettomain orjain ystäviä. *Mary Grew* oli kvääkärinainen, joka muutamassa abolitionisti-kokouksessa ehdotti päätöksen, jonka mukaan ei kenkään abolitionisti saisi olla jäsenenä semmoisessa kirkkokunnassa, joka puolusti orjuutta. Hänen ystävänsä *Adeline Thompson* tuli pahoin poltetuksi ja poljetuksi silloin, kun roistoväki poltti poroksi kokoussalin Philadelphiassa Grimké sisarten esitelmässä, sen johdosta, että hän kieltäytyi lähtemästä pakoon, ennenkuin nämä oli saatu hyviin turviin. *Mac Intosh* paloi kuoliaaksi St Louis'issa, kun raivokkaat roistojoukot sytyttivät abolitionistien kokoushuoneen palamaan. *Dresser* viskattiin kuoliaaksi kivillä Nashvillessä. *Maria Chapman* oli niin uljas ja kestäväinen, että häntä pidettiin esikuvana rohkeimmille miehille. Garrison kertoi, että tällä naisella oli tapana kokouksissa kantaa hartioillaan karmosinin-punaista silkkishaalia. »Ja niin kauvan kun hänen ystävänsä näkivät vilahustakin tuosta shaalista puhelavalla», sanoi hän, »tiesimme me, että meidän täytyi kestää, olkoon melu salissa ollut kuinka hurja tahansa.»

Elisabet lady Stanton ja hänen ystävänsä *Susan B. Anthony* ryhtyivät orjuuden vastustajien johtajain pyynnöstä aikaan-saamaan jättiläis-anomusta kongressille orjuutta vastaan ja hankkivat kolme miljoonaa nimeä. Heidän toimenaan oli enimmäkseen matkustaminen maassa ja esitelmien pitäminen. Kerrankin tuli neiti Anthony pieneen kaupunkiin, jossa hän aikoi illalla puhua. Mutta hänen asiamiehensä oli, peljästyneenä väestön uhkauksista, lähtenyt tiehensä ja jättänyt hänet pulaan. Silloin meni uljas neiti ulos, vuokrasi suuren kapakkasalin esitelmäänsä varten, osti kapallisen nauriita ja muutaman naulan kynttilöitä, koversi kolot nauriisiin ja pisti kynttilät koloihin. Näillä valaisi hän sitten salin ja istui huolettomasti odottamaan kuulijoita. Kosolta näitä tulikin, sillä kapakassa kävi paljon väkeä, ja vaikka he kovasti ällistyivät nähdessään tämän muutetuksi esitelmähuoneeksi, jäivät kuitenkin useimmat sinne uteliaisuudesta.

Robert Purvis, rikas puoliverinen liikemies, oli orjuuden vastustamistyön voimakkaimpia miehiä. Erittäinkin vaikutti hän valtavasti »maalaisen rautatien» toimissa. Kerrankin karkasi muuan nuori orja vaimoineen lapsineen Georgiasta, mutta saatiin kiinni ja vietiin oikeuteen Philadelphiassa. Ei kenkään asianajaja tahtonut puhua hänen puolestansa, vaikka Robert Purvis tarjosi suuria summia. Silloin päätti tämä, nuori ja pelkäämätön kun oli, itse ottaa lain haltuunsa. Hän antoi uskollisen ajurinsa pitää tuomiosalin edustalla varuilla vaunut, virkut hevoset valjaissa. Kesken oikeuden menoa sieppasivat James Mott ja Robert Purvis pakolaiset pois, veivät heidät sukkelaasti vaunuihin, ajuri mätkähytti hevosia piiskallaan — ja poissa he olivat. Entinen orja tuli sittemmin konetehtailijaksi Kanadassa, voitti melkoisen rikkauden ja antoi pojallensa yliopiston kasvatuksen.

V. 1841 pidettiin suuri orjain-vastustajain kokous Nantucket'issa, Massachusettsin valtiossa. Sen loppupuolella saattoi Garrison puhelavalle nuoren kauniin mulatin, nimeltään *Frederick Douglas*, joka oli karannut herransa luota. Tämä herra oli samalla hänen isänsä. Nuori mies alotti puheensa vapisevalla äänellä ja silminnähtävästi hämillään. Mutta vähitellen tointui hän ja kertoi nyt sydäntäsärkevällä, valtaavalla voimalla orjuuden kauhistuksista. Hän hätyytti erittäinkin muutamaa saarnaa orjille, jonka oli pitänyt piispa Meade Virginiassa tekstistä: »*Te orjat, olkaatte herroillenne alamaiset.*» Hänen lopetettuaan ja kokoontuneiden istuessa hengähdyksissä, hänen sanainsa valtaamina, nousi Garrison seisomaan ja osoitti Douglasia, kysyen juhlallisesti: — Veljet ja sisaret! Olemmeko kuunnelleet kalua, omaisuuden-kappaletta, vaiko ihmistä?

— Ihmistä! ihmistä! — huusi 500 ääntä. — No, jos niin on, saako ihmistä pitää orjana kristillisessä valtiossa ja tasavallassa? — Ei koskaan, ei koskaan! — huusi kokous taas sanomattoman kähäkän puhjetessa. — Onko Massachusetts lähettävä semmoisen miehen, kuin on tämä tässä, takaisin orjuuteen? — jyrisi viimein Garrison valtaavan äänensä koko voimalla. Silloin hypähti koko kokous pystyyn huutaen: — Ei, ei! Ei koskaan! — Tästä päivästä saakka otti Garrison Douglasin suojelukseensa. Ja Douglasista tuli mitä toimekkain abolitionisti. Hän valittiin sittemmin kongressin jäseneksi ja nousi useihin kunniaipaikkoihin.

Liikuttavaa oli nähdä, millä innolla lapset abolitionistien perheissä omaksuivat vanhempainsa mieliaatteen. Tapahtui usein, että näiden täytyi uskoa lapsille pakenevien orjain piilopaikkojen salaisuuden.

Suurella vakavuudella antoivat silloin lapset lupauksensa vaitioloon, suurella hartaudella he lupasivat olla kärsivällisiä ja kilttiä sekä pitää huolta toinen toisestaan, jos vanhemmat joutuisivat kiinni ja vietäisiin vankeuteen. Eräässä juhlallisessa tilaisuudessa Providencen kaupungissa teki Chacepuolisojen 11-vuotias poika itselleen lipun, johon hän piirteli »The Liberator»-lehden mielilauseen: »ei mitään yhteyttä orjanpitäjain kanssa.» Sitten kiipesi hän kaikessa hiljaisuudessa ylös katolle ja kiinnitti siihen lippunsa, joka pian naapurien harmiksi liehui ylpeänä tuulesa rohkeine kirjoituksineen.

1850-luvulla kävi abolitionistien ja heidän vastustajiensa väli yhä kireämmäksi, sen teroitettun lain johdosta, jonka kongressi hyväksyi v. 1850 ja joka ankarammalla uhalla kielsi pakenevien orjain auttamista (The fugitive slave law). Tämä laki määräsi, että kaikki karanneet orjat, joita tavattiin pohjoisissa valtioissa, olivat heti toimitettavat takaisin omistajainsa luokse valtion palkitsemien asiamiesten kautta, joita tuli olla kaikkialla maassa. Laki astui heti voimaan ja pakenevien orjain takaa-ajoa harjoitettiin säälimättömällä ankaruudella. Mutta koska näitä pidettiin mitä kovimmalla julmuudella, heidän jouduttuaan takaisin herrainsa luo, antoivat useimmat ennemmin itsensä tappaa, kuin olisivat takaisin palanneet.

Kerrankin karkasi muuan orja ja pääsi onnellisesti ja eheänä aina Rochesteriin saakka, jossa Amy Post otti hänet vastaan ja lähetti eteenpäin. Mutta kun viimeinen »asiamies maanalaisella rautatiellä» oli lähettämäsillään hänet rajan yli Kanadaan, pääsivät takaa-ajajat hänen jäljillensä. Hädissään ei tiennyt asiamies muuta neuvoa kuin panna hänet menemään tyhjässä tynnyrissä, johon oli lävistetty hienoja reikiä. Tynnyri lähetettiin ynnä parin tusinan kanssa muita semmoisia, nauloilla täytettyjä, rautateitse Kanadaan. Kuitenkin joutui salaisuus ilmi, ja orjanomistajan asianajaja lähetti sähkölangalla käskyn, että tynnyrit pidätettäisiin ja tutkittaisiin, ennenkuin saapuivat rajalle. Niin tehtiin. Mutta selittämättömän, vaikka varsin onnellisen erehdyksen johdosta oli tynnyri, jossa orja piti piiloaan, jäänyt pidättämättä ja tullut lähetetyksi Kanadaan. Sinne tultuaan, pantiin se tavaramakasiiniin, kun ei siinä ollut mitään osoitetta. Vasta kolmen päivän perästä saivat paikkakunnan abolitionistit tiedon asiasta, kiiruhtivat makasiiniin ja tapasivat tynnyrin. Miesraukka oli puoleksi tukehtunut, nälkään nääntymäsillään ja vallan uupunut epämukavan asentonsa tähden. Mutta kesken kärsimyksiään ei hänelle ollut edes juolahtanutkaan mieleen ilmaista itseänsä, koska hän ei tietänyt, missä oli, Kanadassa vaiko Yhdys-Valloissa.

Tämä laki lähinnä antoi aiheita siihen, että *Harriet Beecher Stowe* kirjoitti kuuluisan »Setä Tuomon tupa»-nimisen romaaninsa, joka sittemmin voimakkaasti vaikutti koko siihen liikkeeseen, jonka tarkoituksena oli orjain vapauttaminen. Ollen hellätuntoinen ja ajatustavoiltaan ylevä oli H. B. Stowe monta vuotta karttanut kaikkea lukemista, joka koski orjuutta; hän ei edes tahtonut puhua tästä asiasta, sillä se oli hänen mielestään liian kipeä kohta joutuakseen tarkastelun esineeksi, mutta samalla orjuus oli hänen mielestä liian luonnotonta voidakseen kauan vastustaa yhä leviävää sivistyksen valoa. Mutta kun 1850-v:n laki oli astunut voimaan ja hän kauhistuneena kuuli, miten viisaat, jalotuntoisetkin ihmiset vakaasti vaativat, että karanneet orjat olisivat säälimättä jätettävät omistajilleen, joutuaksensa jälleen orjuuden ikeen alaisiksi, ja kun hänelle selitettiin, että tämä ehdottomasti olisi jokaisen kunnan kansalaisen velvollisuus, ja kun hyväsydämmiset, kelpo ihmisetkin puolustivat sitä »kristityn velvollisuutena», — silloin hän ei voinut ajatella muuta, kuin että nämä ihmiset eivät *tienneet, mitä orjuus oli*. Ja nyt hänessä heräsi palava halu kertomuksen muodossa esittää orjuuden kauhut niin elävästi kuin suinkin mahdollista. Tämän hän tekikin ja jätti käsikirjoituksen eräälle kustantajalle. Mutta tämä pudisti päätänsä, sillä käsikirjoitus oli lavea, ja kukapa viitsisi ostaa neekereistä kirjoitettua romaania? Vaimonsa hartaasta pyynnöstä kustantaja kuitenkin painatti kirjan. Se herätti ääretöntä huomiota. Kirja tuotti tekijälleen pilkkaa, ylenkatsetta ja vihaa, sanomalehdissä sanottiin Setä Tuomon tupaa häpeämättömäksi valheeksi, ja monet papit julistivat, että siinä koetettiin järkähyttää Jumalan ijankaikkista maailmanjärjestystä. Silloin rouva H. B. Stowe julkaisi uuden kirjan, jolle pani nimeksi »Setä Tuomon tuvan avain», jossa hän julkaisi kaikki kuulemansa orjain oloja koskevat tositahtumat, sanomalehtien kertomukset orjamarkkinoilta, ynnä tunnettujen henkilöiden todistamat kertomukset neekerien rääkkäyksestä, ja yleensä kaikki seikat, jotka olivat antaneet aiheita »Setä Tuomon tuvan» kirjoittamiseen. Se ei tietysti voinut saada mieliä tyyntymään. Päinvastoin pidettiin synnillisenä ja sopimattomana, että kirjailija, joka vielä lisäksi oli nainen, oli voinut vaipua niin syväälle, että oli ruvennut kaivelemaan epäkohtien mätähaavaa halveksittuun neekerien elämässä. Kaikesta vastustuksesta huolimatta olivat »Setä Tuomon tupa» sekä sen kirjoittaja sentään yhä edelleenkin orjainvapauttamistyön keskuspuoleksi, ja H. B. Stowen nimi on ikiajoiksi yhdistynyt tämän ylevän taistelun muistoihin.

Laki karanneista orjista saattoi ainoastaan vähäksi aikaa tyydyttää etelävaltioita. Uudet julmuudet orjanpitäjain puolelta ja siitä syntyneet urhokkaat ponnistukset abolitionistein leiristä saivat puolueet jälleen kiehumaan.

Silloin tapahtui v. 1856 n. s. *Dred Scottin oikeudenkäynti*, joka herätti suurta ja harmistunutta huomiota yli kaiken maan. Dred Scott oli Missourilainen orja, jonka isäntä muutti ensiksi Illinoisiin ja sitten Minnesotaon, joissa molemmissa valtioissa orjuus oli kielletty kongressin vahvistaman lain

mukaan. Sittemmin muutti hänen herransa takaisin Missouriin. Jonkun virheen tähden isäntä piiskautti orjan, josta syystä Dred Scott karkasi. Hän joutui kiinni ja vietiin oikeuteen. Hänen asianajajansa, joka oli abolitionisti, selitti silloin, että Dred oli vapaa mies, koska hän oli asunut 4 vuotta valtioissa, joissa laki ei sallinut orjuutta. Päämiehensä puolesta syytti hän sitä paitse isäntää rääkkäyksestä ja väkivallasta vapaata miestä kohtaan. Asia lykättiin korkeimpaan oikeuteen, joka julisti sen tuomion, että Dred Scott, ollen neekerien jälkeläisenä eikä koskaan vapaaksi julistettuna, ei ollut *persoona*, vaan *kalu*, jolla ei muka ollut muita oikeuksia, kuin mitä hallitus suvaitsi sille antaa, ja että siis hänen valituksensa ei voinut antaa syytä mihinkään hankkeeseen. Samassa selitti korkein oikeusto, että kielto orjuutta vastaan Illinoisissa ja Minnesotassa ei merkinnyt mitään, koska muka kongressilla ei ollut oikeutta kieltää orjain pitämistä missään valtiossa, enemmän kuin sillä oli oikeutta kieltää hevosten ja karjain pitämistä.

Tuomio nosti äärettömän huomion. Orjavaltiot, yltyneinä siitä, rupesivat kongressissa istuvain edustajiensa kautta pitämään suurta suuta. Ne olivat pahoillaan siitä, että muutamat valtiot, joita viime aikoina oli otettu valtioliittoon (niinkuin Illinois, Minnesota, Kansas), olivat onnistuneet saamaan lainkieltonsa orjuutta vastaan vahvistetuksi kongressissa. Mutta huolimatta tästä etelävaltioiden »vallanvähennyksestä» — kuten he sitä nimittivät — olivat nämä melkoisena voimana, sillä niiden ja pohjoisten valtioiden kesken tehdystä sopimuksesta oli sillä, joka omisti 1,000 orjaa, yhtä monta ääntä kuin 60:lla orjattomalla jäsenellä yhteensä. Tähän aikaan oli orjavaltioissa päälle 300,000 orjanpitäjää. Mahtavina Dred Scottin asiassa voittamansa menestyksen johdosta vaativat nämä, että orjakauppa Afrikan kanssa, joka jonkun aikaa oli ollut kiellettyä, jälleen avattaisiin, ja uhkasivat erota Unionista ja muodostaa uuden valtioliiton, jos ei orjuutta turvattaisi hyökkäyksiä vastaan.

Abolitionistit puolestansa olivat mitä katkerimmasti kiukustuneet Dred Scottin asiassa langetetun tuomion ja orjavaltioiden siitä syntyneiden uhkaavien puheiden johdosta. Jyrkimmät heistä päättivät käyttää samoja aseita kuin vastustajat. *John Brown*, mies Connecticutista kotoisin, asettui ensiksi Kansasiin ja sitten Marylandiin. Hänpä jo alkoi yllyttää orjia kapinaan. Viimein muutti hän Harpers Ferry nimiseen pieneen kaupunkiin ja sommitteli siellä ystäviensä kanssa täydellisen suunnitelman yli kaiken maan käypään neekerikapinaan. Lokakuun 17 p:nä 1859 valloitti hän pienine joukkoineen kaupungin ynnä siihen kuuluvan linnoituksen ja asehuoneen kanssa. Tämä uutinen vaikutti hirveän kauhistuksen etelävaltioissa. Sotaväkeä lähetettiin heti Harpers Ferryyn. Lyhyen, mutta kuolemaa halveksivan vastarinnan jälkeen saivat useimmat John Brownin joukkolaisista surmansa, hän itse muutamien uskollisten kanssa joutui vangiksi, tuomittiin pikapikaa Virginian korkeimmassa oikeustossa ja hirtettiin.

John Brownin kuolemanrangaistus tapahtui joulukuun 2 p:nä 1859. Vaikka abolitionistit paheksuivat hänen menetyksensä, täytyi heidän myötätuntoisuudella ja kunnioituksella katsella näitä vaikuttimia, jotka sen olivat aikaan saaneet. Tuona samana päivänä ripustettiin musta verho jokaisen talon ovelle, joissa abolitionisteja asui, merkiksi naapureille, että tämä päivä oli surun päivä orjuuden paheksijoille.

Jos jo Dred Scottin asia oli kiihoittanut mieliä, niin herätti John Brownin kohtalo täydellisen rajuilman koko maassa. Kongressissa, joka alkoi joulukuun 5 p:nä 1859 ja kesti vielä kappaleen matkan kesäkuuta 1860, tapahtui myrskyisiä kohtauksia. Ehdotettiin päätös, jonka mukaan ei kongressilla eikä territorioiden lainsäätävillä kokouksilla olisi valtaa kieltää orjuutta territorioissa, kun näitä otettiin liittovaltioon. Keskustelua tästä asiasta kesti lähes 4 kuukautta. Joukko sopimuksia ehdotettiin, mutta turhaan. Puolueet erkanivat yhä kireämmälle, ja ääniä alkoi kuulua, jotka huusivat sotaa kysymyksen ratkaisemiseksi. V. 1861 helmikuussa kokoontui edusmiehiä 13 vapaasta ja 7 n. s. puolueettomasta eli rajavaltiosta »rauhakongressiin». Tämä jätti sovinto-ehdotuksen varsinaiseen kongressiin, joka kuitenkin sen hylkäsi ja sen sijaan omaksui päätöksen, joka ikuisiksi ajoiksi kielsi kongressia sekaantumasta orjuutta koskeviin asioihin noissa eri valtioissa. Tätä päätöstä ei kuitenkaan koskaan hyväksynyt valtiosäännössä määrätty ääniluku, eikä siitä sentähden tullut mitään varsinaista lakia.

Orjavaltiot sentähden eivät tyytyneet tähän päätökseen. Etelä-Carolina nosti ensimmäisenä kapinalipun ja lähetti kehoituksen toisillekin etelävaltioille eroamaan Unionista. Nämä ens'aluksi kieltäytyivät. Mutta kun vuonna 1860 *Abraham Lincoln*, pohjoisten valtioiden ehdokas ja abolitionismin tunnustaja, valittiin presidentiksi, luopuivat liittovaltiosta Floridan, Alabaman, Mississipin, Georgian ja Louisianan valtiot. Ne valitsivat presidentikseen Jefferson Davis'in, voimakkaan ja sotataitoisen, mutta samassa kunnianhimoisen ja säälimättömän miehen, ja antoivat itselleen yhteisnimityksen *Amerikan Konfedereeratut* (= liittoväliset) *valtiot*. Näiden yhteishallitus asettui Montgomeryn kaupunkiin Alabaman valtiossa.

Niinkuin Garrison ja Phillips aikoinaan olivat ilmestyneet herättämään maata tietoon ja tajuntaan orjuuden häpeästä ja kurjuudesta, samaten ilmestyi Abraham Lincoln päättämään heidän työtänsä ja pelastamaan maata. Hän oli syntynyt v. 1809, köyhäin vanhempien poikana. Kuusi kuukautta vuodessa sai hän käydä koulua, mutta väli-ajat täytyi hänen tehdä kovaa ruumiillista työtä, ensiksi

paimenkoikana, sitten päiväläisenä ja veneenkuljettajana. Viimein tuli hän kauppapalvelukseen, jolloin hän sai tilaisuutta lukemaan, jotta hän voi suorittaa oikeustieteellisiä tutkinnoita ja ruveta asianajajaksi. Vähää myöhemmin hän valittiin, ensiksi Illinoisin valtion lainsäätävään kokoukseen, sitten kongressiin. Täällä herätti hän heti huomiota terävän silmänsä, rehellisyytensä ja syvien tietojensa tähden. Kun puolueet orjakysymyksen kautta joutuivat yhä kireämpään asemaan toinen toistansa kohtaan, alkoivat pohjoisten valtioiden silmät kääntyä Lincolnin puoleen, häntä kun arveltiin mieheksi, joka voisi pelastaa maan kaikesta tästä hämmingistä.

Lincoln oli näet mies, jonka itsehillintä oli aivan tavaton ja järkisyys selvä. Vaikka abolitionisti täydeltä vakuutukseltaan ollen, osoittivat kaikki hänen tekonsa ja toimensa kuitenkin aina hillitsevää malttia. Mutta sen ohessa ilmestyi hänessä järkähtämätön lujuus ja kestäväisyys, hänen taistelllessaan sen puolesta, mitä hän piti oikeana. Hänen menetystavastaan tuli näkyviin lämmin isänmaanrakkaus, joka ponnisti häntä voimakkaasti edistämään Unionin uhattua pysymistä, lahjomaton oikeudentunto, joka ei koskaan sallinut laillisten muotojen ja oikeuksien polkemista, sekä kaikkien toiveiden pahasti pimetessäkin rikkomaton usko vapauden voimaan, siveellisten voimien lopulliseen voittoon. Kaikki nämä ominaisuudet, joihin yhtyi tavattoman miellyttävä olemustapa, tekivät, että Lincoln vaikutti erinomattain suuresti ja jalostuttavasti kaikkiin, joiden kanssa hän joutui tekemisiin.

Ei se ollut mikään helppo virka, johon Lincoln tuli, kun hän noudatti kutsumusta astumaan Yhdys-Valtain presidentiksi. Hänen vaalinsa saattoi koko Etelän raivoon; mielet kuohuivat kautta kaiken maan. Toiselta puolen vaativat abolitionistit, että orjat heti silmänräpäyksessä julistettaisiin vapaiksi. Toiselta puolen huusivat orjavaltiot orjuuden pysyttämistä ja orjakaupan laventamista.

Lincoln ei kuitenkaan antanut kummankaan puolueen häiritä itseänsä aikeissaan. Hän teki maansa tilan perinpohjaisen tutkimuksen alaiseksi ja ryhtyi sen mukaan hankkeisinsa. Hänen ensimmäinen työnsä oli se, että hän julistuksen kautta selitti lujasti päättäneensä säilyttää liittovaltiotäätöä eheänä sekä pysyä kiinni siinä peri-aatteessa, ett'ei milläkään valtiolla olisi oikeutta toisten suostumuksetta luopua Unionista. Muuten selitti hän tahtovansa taipua etelävaltioiden kohtuullisiin vaatimuksiin sekä, jos mahdollista, ratkaista riitakysymystä rauhallisilla keinoilla. Vieläpä ehdoitti hän, että liittovaltiotäätö tarkastettaisiin tarkoitusta varten kutsutun kokouksen kautta.

— Teidän käsissänne, tyytymättömät maanmiehet, — sanoi hän — eikä minun, on sodan vaiherikas mahdollisuus. Hallitus ei tahdo teitä hätyyttää. Sen kanssa ette joudu tappeluun, jos ette itse tee hyökkäystä. Intohimo on ehkä päästänyt irti rakkauden siteet väliltämme, mutta se ei saa niitä rikki repiä. Muistojen salaperäiset jänteet, jotka yhdistävät jokaisen tappokentän, jokaisen isänmaan-ystävän haudan jokaiseen sykkivään sydämeen tässä maassa, ovat sovituksen jänteinä soivat, kun paremmat tuntemme niitä taasen koskettavat, joka totisesti kerran on tapahtuva.

Muutamilta tahoilta sekä Amerikassa että Euroopassa on moitittu sitä, että pohjoisvaltiot muka viivytelivät ryhtymästä ratkaiseviin hankkeisiin. On sanottu, että Yhdys-Valtojen hallitus viimeisiin saakka vältti selvää politiikkaa, että se vartoili ja katseli mihin orjavaltiot ehkä suostuisivat. Niin olikin osaksi laita, ja se oli epäilemättä seuraus Lincolnin vaikutuksesta. Mutta toiselta puolen tulee meidän huomata, että tässä oli kysymyksenä veljessota. Moniaalla piti isä Unionin, poika konfedereerattujen puolta, taikka päin vastoin. Kun sota siten tulisi tuottamaan tavallista suurempaa onnettomuutta, ei sovi ihmetellä, että ne, jotka siitä vastata saivat, kauvan arvelivat, ennenkuin ryhtyivät päättävään toimeen.

Sitäpaitse pitävät monet sitä suurena valtiomies-viisauden tekona, ett'ei Lincoln heti noudattanut tuota abolitionistien vaatimusta, että orjat paikalla vapautettaisiin. Vaikka hän itse oli abolitionisti, tiesi hän yltäkyllin, että pohjoisvaltioissa oikeastaan vain taisteltiin Unionin yhteyden puolesta ja että itse teossa piitattiin hyvin vähän orjien asemasta. Tietäjän silmällä näki Lincoln, että tarvittaisiin sodan kauhut, ennenkun pohjoisvaltiot heräisivät siitä huolimattomuudesta orjuuden kurjuuteen nähden, johon vuosisatojen tavat ja ennakkoluulot oli heidät nukuttanut. Sentähden odotti hän oikeaa aikaansa, älyten, että orjuuden lakkauttaminen saisi todellakin merkityksen vasta silloin, kun *kansa itse* sitä vaatisi. Mutta ennenkun tämä voi tapahtua, oli tarpeellista, että ajatus sen välttämättömyydestä täydellisesti kypsyi pohjoisvaltioiden kokonaisväestössä.

Lincolnin sovinnollinen käytöstapa ei herättänyt mitään vastakaikua orjavaltioissa, jotka pitivät sitä heikkouden merkinä. He vastasivat hänen julistukseensa siten, että niiden sotajoukot hyökkäsivät Fort Sumter nimisen, Etelä-Carolinassa sijaitsevan Unionin linnoituksen kimppuun. Samaan aikaan, kuin nämä vihollisuudet puhkesivat, luopuivat liittovaltiosta Pohjois-Carolina, Tennessee ja Arkansas. Sillä oli sota julistettu.

Abolitionistien vastustajat pohjois-valtioissa huusivat nyt ääneensä, että nämä »mielettömän kiihoituksensa» kautta olivat synnyttäneet tarpeettoman sodan. Ennemmin tai myöhemmin olisi orjuus käytännöllisistä syistä käynyt mahdottomaksi. Orjanomistajat olisivat muka itse tulleet ymmärtämään, ett'ei orjuus kannattanut ja että se ainoastaan näennäisesti oli tuottava. Sitä paitsi olisi ollut parempi maltilla odottaa sitä aikaa, jolloin yleisen mielipiteen paino olisi pakoittanut orjanomistajia

lakkauttamaan orjuuden, kuin väkivallalla toimittaa muutosta.

Kuinka perättömät nämä syytökset olivat, nähdään paraiten siitä, että Lincolnin rauhallinen politiikki ei vaikuttanut vähintäkään orjavaltioiden mieleen. Niinkuin nämä kaikkein ensimmäisinä olivat huutaneet sotaa, niinpä ne nytkin ensimmäisinä ryhtyivät säälimättömällä pontevuudella taistelemaan entisiä liittoveljiänsä vastaan. Sitä vastaan abolitionistit, jos lukee pois John Brownin ja hänen vähälukuiset joukkolaisensa, aina olivat vaatineet ainoastaan rauhanaseiden käyttämistä. Syytökset heitä vastaan todistivat vain, kuinka syvällä epäkohdan juuret vielä olivat. Sitä ei *tahdottu* nähdä, ei *tahdottu* tulla herätetyksi huolettomuuden unesta, ja senpätähden karattiin raivossa niiden niskaan, jotka siihen pakoittivat. Semmoisia esimerkkiä on kosolta ihmiskunnan historiassa, sekä vanhemmilta että nykyiseltä ajalta. Kun joku yhteiskunta ei vielä ole saanut itselleen tarkoin selville, että se on viallinen milloin missäkin suhteessa, kääntyy sen viha aina ensiksi niitä vastaan, jotka sitä huomauttavat viallisuudesta.

Sota oli nyt kuitenkin julistettu, ja molemmin puolin tehtiin valmistuksia kamppaukseen. Puusta katsoen näytti siltä, kuin pohjois-valtiot, joiden asukasluku laskettiin 18 miljoonaksi ja maan-alue oli paljoa suurempi ja apulähteet rikkaammat, vastaisessa taistelussa tulisivat ehdottomasti olemaan etelävaltioista voittopuolella. Näiden asukasluku oli ainoastaan 5 miljoonaa, joista puolet orjia, niillä sitäpaitse ei ollut niin suuria apuvaroja eivätkä omistaneet niin tapaperäistä yhteiskuntajärjestystä kuin pohjoisvaltiot. Mutta Etelällä oli vahvemman yhteisyyden etu, sillä nuo suuret tilanomistajat siellä olivat kaikkivaltiaat, samalla kun Pohjassa itse vapaus ja tasa-arvo vaikutti vaihtelevaa erillaisuutta mielipiteissä ja ajatustavassa. Etelässä, jossa metsästys oli mieluisa ajanvietto, löytyi sitä paitse paljon enemmän hyviä pyssymiehiä. Iso joukko nuorukaisia täällä tavallisesti astui sotilassäätyyn, jonka tähden myöskin suurin osa Unionin sotajoukon upseeria oli kotoisin Etelästä ja sodan syttyessä meni konfedereerattujen puolelle. Se sotajoukko sitä vastoin, jonka pohjois-valtiot olivat haalineet kokoon, oli enimmäkseen harjaantumattomia sissiiä ja vapaajoukkoja, joilta ens'alussa puuttui kelvoinen päällikkökunta ja tarpeellinen järjestys.

Asiain näin ollen sopikin odottaa, että etelävaltioiden sotajoukot ainakin joksikin aikaa menestyisivät hyvin. Niinpä kävikin. Lincolnin kutsuma 75,000 miestä pitävä pohjoisarmeija tuli tappiolle kerta toisensa perästä, huonosti varustettuna, huonosti harjoitettuna ja huonosti komennettuna kun olikin. Päinvastoin etelävaltioiden armeija eteni yhä voittorikkaampana. Viimein oli itse Washington uhattuna, ja konfedereerattujen hallitus asettui sen lähimmäksi naapuriksi Richmondin kaupunkiin. Kenraali Beauregard sai kohta sen jälkeen voiton, joka olisi tuottanut tuhoa ja turmelusta pohjoisvaltiolle, jos konfedereeratuilla vain olisi ollut kylläksi sotaväkeä tappelun jatkamista varten.

Pohjoisvaltioiden taivas näkyi pimenevän, ja kaikkien silmät kääntyivät Lincolnin puoleen, joka ei saattanutkaan maan toivomuksia häpeälle. Antamatta minkään vastuksen itseensä viekoitella kerran viittaamaltansa tieltä, piti hän yhä edelleen lujalla kädellä pystyssä Unionin valtaa orjavaltioiden vaatimuksia kohtaan. Kuten kaikki suuret valtiomiehet, tunsikin hän ihmiset ja tiesi viisaasti valita kenraalinsa. Hän nimitti Ulysses Grant'in ylipäälliköksi, ja tämä vuorostaan hankki kenraalit Sherman'in, Sheridan'in ja Mac Lellan'in. Nämä uudistivat juurtajaksain koko sotalaitoksen ja saattoivat vähitellen järjestystä pohjoisvaltioiden sotaväkeen. Vastoinkäyminen ajoi sitäpaitse näitä suurempiin ponnistuksiin. Vapaa-ehdoisia tulvaili joukottain riveihin, ja melkoisia rahasummia kokoontui. Mac Leilan kenraali valmisti hyökkäystä Richmondiin, Sherman teki onnellisen sotaretken Etelä-Carolinaan ja Georgiaan, ja Grant tunkeusi menestyksellä Tennesseehen. Mutta uudestaan synkistyi pohjoisvaltioiden hyvät toiveet, kun Beauregard, 80,000 miestä konfedereerattuja komentaen, sai uuden, melkoisen voiton (huhtikuussa 1862), ja kun Mac Lellanin aikoma hyökkäys Richmondia vastaan raukesi tyhjiin. Konfedereeratut uhkasivat jälleen Washingtonia, jonka kuitenkin, vaikka vaivoin, pelasti Mac Lellan.

Nämä uudet vastukset eivät ensinkään masentaneet voitettujen mieltä, vaan päin vastoin kannustivat heitä uusiin ponnistuksiin. Tähän asti oli Unionin hallitus jättänyt orjat vapauttamatta, se kun semmoisen hankkeen kautta ei tahtonut hukata mahdollisuutta sovintoon etelävaltioiden kanssa. Mutta nyt tuli se hetki, jota Lincoln oli ennustanut, kun sekä kansa että hallitus *vaati* orjain heti tapahtuvaa vapauttamista. Elokuussa 1861 suunnattiin ensimmäinen isku orjuutta vastaan lailla, joka laski vapaiksi kaikki orjat, joita oli pakoitettu sotimaan kapinoitsijain armeijassa. Mutta vasta kun tuuma tuumalta oli lähestytty sitä kantaa, ilmestyi 1862 Lincolnin julistus, joka ilmoitti, että hän tammikuun 1 p:nä 1863 selittäisi kaikki ihmiset vapaiksi muutamissa valtioissa, jotka silloin mainittaisiin. Ja sanottuna päivänä, tammikuun ensimmäisenä vuonna 1863, julistettiin orjat ikuisiin päiviin vapaiksi valtioissa Arkansas, Tennessee, Texas, Louisiana, Florida, Alabama, Mississippi, Georgia, Virginia, Pohjois- ja Etelä-Carolina. Täten olikin orjuus kielletty koko maassa, sillä muut valtiot olivat vähitellen sen lakkauttaneet kongressin hyväksymäin lainkieltojen kautta.

Siten se suuri päämaali, jota varten abolitionistit olivat taistelleet, nyt oli saavutettu. Mutta vielä hämmensi voittoa veljessodan katkeruus, jonka kauhut sai kaikki voittovirret vaikenemaan. Iso osa

vapautettuja neekerejä meni pohjoisvaltioiden armeijan palvelukseen jossa he muodostivat suuria väki-osastoja ja taistelivat kiitettävällä urhoudella.

Tappotanterella kallistui yhä tappelun onni milloin toiselle, milloin toiselle puolelle. Viimein onnistui kenraali Mead pohjoisvaltioiden armeijalla saamaan ratkaisevan voiton Gettysburgin luona, ja pian sen jälkeen valloitti Grant linnoitetun Vicksburgin, jota kauvan oli piiritetty suurella kiivaudella. 1864 nimitettiin Grant Unionin kaikkein sotajoukkojen ylipäälliköksi, ja hän tiesi antaa sotaliikkeille yhteyden ja kokonaisuuden, jota niissä sitä ennen ei ollut. Tämän tähden sotaretkeä tästälähin jatkettiin suurella voimalla, ja Pohjan joukot alkoivat kaikilta tahoilta voittorikkaasti tunkeutua vihollisen alueelle.

Kesken sota, samalla kun pohjoisvaltiot varmasti, vaikka hiljoilleen, lopullista voittoa lähestyivät, oli uusi presidentin-vaali toimitettava. Tuskalla vartoitivat Unionin ystävät — eikä ainoastaan Amerikassa, vaan myöskin Euroopassa — vaalin päätöstä. Oliko Amerikan kansa ratkaisevalla hetkellä luopuva uskostaan itseensä ja uskostaan siihen, mikä oikeaa on? Vai oliko se voittorikkaana lähtevä taistelusta ja osoittava lujaa luottamusta niihin peri-aatteisiin, jotka tähän saakka olivat sitä elähyttäneet vapautteen ja oikeuteen? Tämän voisi kansa näyttää ainoastaan siten, että se ylimmäiseksi pääksensä valitsisi uudestaan sen mainehikkaan kansalaisen, joka oli kantanut viime vuosien jättiläistaakkaa. Kaikkiolla oli presidentin-vaalin aikana kovaa kiihtymystä ja eripuraisuutta. Muutamat tahtoivat, kauhistuneina sodan hirmuista, tehdä rauhan etelävaltioiden kanssa mihin hintaan hyvänsä. Toiset taas arvelivat, että näiden pitäisi erota Unionista, jolloin muka uusi liittovaltio oli muodostettava paremmalle pohjalle kuin vanha. Lincoln yksinään oli tyven, selväpäinen ja täynnään luottamusta. Tuntui siltä, kuin olisi hänen tukevat hartiansa vaivatta kantaneet kokonaisen kansan tuskat ja huolet. Hän lähtikin voittorikkaana koetukselta, kun kansa valtaavalla enemmistöllä antoi äänensä hänelle.

Lincolnin ja pohjoisvaltioiden kunniaksi on luettava, että he ensiksi niin kauvan kuin suinkin viivyttivät ratkaisevaa rynnäkköä etelävaltioita vastaan, mutta sitten jyrkästi pysyivät suostumatta rauhantekoon kapinoitsijain kanssa muulla ehdolla, kuin että nämä täydellisesti alistuisivat Unionin isännyyteen. Jos olisivat horjuneet tässä kohden ja myöntyneet ennen aikojansa, ei orjuus ikinä olisi surmaniskuansa saanut eikä sodasta niin muodoin mitään satoa lähtenyt.

Vuonna jälkeen Lincolnin toista vaalia tuli ratkaisevat tapaukset, jotka vihdoinkin tekivät sodasta lopun. Verisen tappelun perästä valloittivat Grant ja Sherman lujasti linnoitetun Richmondin, jossa kapinoitsijain hallitus oli pitänyt pesänsä. Vähää myöhemmin täytyi kenraali Leen antautua vangiksi 26,000 miehen kanssa, jotka olivat koko loput Etelän armeijasta. Näiden voittojen kautta muserrettiin konfederationin uppiniskainen vastustus, ja myöskin sen kannattajat pohjoisvaltioissa nöyrytyivät kansan-tahdon alle, joka niin voimakkaasti oli Lincolnin uudessa vaalissa sanansa lausunut.

Kapina oli täten kukistettu, ja rauha tehtiin (v. 1865) etelävaltioiden ja Unionin kesken. Mutta sillä ei suinkaan kaikki ollut saatettu entiseen kuntoonsa. Lincolnin asiana oli nyt tarttua suuren tehtävänsä toiseen puoleen, sovinnon kauniiseen työhön, joka niin hyvin sopikin hänen lempeälle luonteelleen. Tässä auttivat häntä uskollisesti abolitionistit, jotka nyt olivat yhtä innokkaat vaatimaan täyttä anteeksi-antoa kaikille, jotka olivat olleet osallisina kapinassa, kuin he ennen olivat käyneet pitkälle heitä ja heidän menetystapaansa moittiessaan. Ainoastaan siinä he olivat järkähtämättömät, että hallitus nyt, kun sota oli loppunut ja kapina kukistettu, ei saisi löyhyyden ja sopimattoman myöntyväisyyden kautta päästää voiton hedelmiä käsistään.

Kaikkiolla kaikuva voitonriemu tuli kuitenkin äkkiarvaamatta häirityksi häpeällisen, alhaisesta kostonhimosta ja surkuteltavasta puolueravosta lähteneen ilkiötyön kautta. Eräänä iltana (huhtikuun 14 p:nä 1865), Lincolnin istuessa Washingtonin teaterissa, ryntäsi muuan näyttelijä, kotoisin etelävaltioista, esiin ja ampui häneen laukauksen pistoolista sillä seurauksella, että presidentti seuraavana aamuna kuoli.

Amerikan kansan saattoi tämä halpamielinen salamurha syvään suruun, ja kuolonsanoma synnytti tuskauttavan hämmästyksen koko sivistyneessä maailmassa. Mutta vaikka Lincoln kaatui kesken työtänsä sitä päämaalia vasten, johon hän oli pyrkinyt jalomielisyydellä ja tyvenellä kestäväisyydellä, ei hänen tehtävänsä kuitenkaan hukassa ollut. Vapauden ja oikeuden ystävät liittyivät päin vastoin lujemmasti yhteen ja päättivät, hänen jalon muistonsa elähyttäminä, sen työn, jonka hän oli alkanut. Orjuus oli peruuttamattomasti lakkautettu, ja mahtava Unioni, joka nyt oli kestänyt kovimman koetuksensa, oli voimallisempänä kuin koskaan ennen.

Varapresidentti *Andrew Johnson* astui, valtiosäännön määräysten mukaan, murhatun Lincolnin seuraajaksi. Hänkin oli korkealle kohonnut matalasta asemasta; oli näet nuoruudessaan ollut räätäli. Hän oli voimakas, lujatahtoinen mies, teräväjärkinen ja pelkäämätön; henkilö siis, joka hyvin kykeni vaikeaa tointa täyttämään. Mutta hänellä ei ollut sitä tyventä malttia, sitä lempeämielisyyttä ja sielun ylevyyttä, josta Lincoln oli tunnettu. Senpätähden sopi hän kyllä ulkonaisten asiain järjestäjäksi, vaan ei niiden veristen haavain parantajaksi, jotka sota oli iskenyt.

Unionin armeija, jossa sodan loppupuolella oli toista miljoonaa ihmisiä, saatiin verrattain helposti hajalle, kun näet sekä sotamiehet että päällikkökunta heti palasi takaisin rauhallisille askareilleensa. Mutta vaikeampi oli saada etelävaltioissa aikaan sitä uudistusta, joka tietysti oli tarpeesen orjuuden lakkauttamisen johdosta. Liittovaltio-säännössä ei ollut mitään määräystä semmoisen valtion vastaanotosta uudestaan, joka oli luopunut liitosta. Jos nyt ilman mitäkään olisi kapinallisille valtioille myönnetty kaikki heidän entiset etunsa, niin olisivat neekerit ilman tarkastusta jääneet entisten herrainsa käsiin. Neekerien oikeus suojelukseen niin myöhään saavuttamassansa vapaudessa oli pohjoisvaltioiden väestön mielestä tärkeämpi kuin kaikki tietuoliset kysymykset eri valtioiden suhteista Unioniin. Pohjoisvaltioiden asukkaat tahtoivat sentähden kapinallisia valtioita jaettaviksi sotilaspiireihin, joissa kussakin presidentin nimittämä käsikynhaltia pitäisi ylimmäistä komentoa. Tämän tulisi valvoa kaikkein asukkaiden persoonallisia oikeuksia. Jokainen valtio jäisi tähän tilaan siksi, kunnes valitut kansanedustajat, jotka valittaisiin katsomatta puolueeseen tai rotuun, julkisesti selittäisivät tunnustavansa valtiosäännön 14 artikkelia, joka koskee jokaisen Yhdys-Valtain asukkaan persoonallisia vapauksia ja oikeuksia. Heti tämän tehtyensä julistettaisiin valtio kongressin kautta jälleen-otetuksi valtioliittoon ja asetetuksi entisiin oikeuksiinsa.

Niin kävikin. Vähitellen alistui toinen etelävaltio toisensa perästä näihin ehtoihin, kunnes vihdoinkin, kun Georgia heinäkuussa 1870 uudestaan otettiin Unioniin, tämä oli täydellinen.

Mutta nämä muutokset eivät suinkaan tapahtuneet levossa ja sovussa. Neekerien saavuttamaa persoonallista vapautta tietysti ei voitu heiltä riistää, mutta sen sijaan kieltäysivät etelävaltiot kiven kovaan myöntämästä heille täysiä kansalais-oikeuksia. Valko-ihoiset Etelässä olivat liian kauvan tottuneet pitämään mustia *kaluina*, joihin nähden heidän ei tarvinnut mistään vastata, tahtoaksensa nyt hyvällä tunnustaa heitä yhtävertaisiksi. Mitä verisimpiä julmuuksia harjoitettiin vapautettuja neekereitä kohtaan, julmuuksia, joita voi täysin verrata orja-olojen väkivaltaan. Toisinaan pantiin toimeen todellisia neekeri-verilöylyjä. Tästä harmissaan vaativat pohjoisvaltioiden edustajat kongressissa v. 1866 lain säätämistä, jonka kautta neekerit saisivat oikeuden käyttää turvakseen hallituksen sotajoukkoja, mahdollisia väkivaltaisuuksia vastaan valkoisten puolelta. Sen ohessa tulisi heidän saada osuuksia valtion maasta sekä varoja koulujen perustamiseen lapsilleen. Presidentti arveli kuitenkin tämän lain liian jyrkästi tunkeuvan eri valtioiden lainsäätämisoikeuteen ja kieltäytyi sitä vahvistamasta. Vieläpä hän julisti kongressin jääviksikin, koska yksitoista etelävaltiota vielä oli Unionin ulkopuolella eikä siis myöskään kongressissa edustettuna. Laki ajettiin perille presidentin kiellosta huolimatta, mutta siitäpä hänen ja kongressin keskinäinen väli rikkoutui ja pysyi riitaisena, kunnes Johnson 1869 luopui virastansa ja Grant astui hänen paikalleen. Grantille vähitellen onnistui saada presidentin ja kongressin keskinäinen väli hyväksi jälleen, hän kun voimakkaasti ylläpiti järjestystä etelävaltioissa ja turvasi neekerien oikeuksia.

* * * * *

Orjain vapauttamisen suuri työ oli toimitettu. Mutta vieläkin oli jällellä tehtävä abolitionisteille. Vapautetut orjat jäivät vapautuksen kautta oman onnensa nojaan ja olivat edelleen elintapansa johdosta melkein yhtä avuttomassa tilassa kuin lapset. Olivat kodittomat, työttömät, tietämättömät ja taitamattomat. Heidän entiset herransa — hyvin harvoilla poikkeuksilla — eivät tehneet mitään heitä auttaaksensa, kiukuissaan kun olivat kovin siitä aineellisesta tappiosta, niistä onnettomuuksista ja nöyrytyksistä, joita orjat olivat heille saattaneet.

Abolitionistit tulivat taas liikkeelle. He perustivat suuria yhdistyksiä, joiden tarkoitus oli auttaa neekereitä hankkimalla heille työtä, toimittaa heidän lapsilleen pääsää kouluihin ja antamalla kovimmasti kärsiville ruokaa ja vaatteita. Mutta ennen kaikkea kokivat he saada poistetuksi rodun ennakkoluulot mustia kohtaan, sillä tässä oli pahenuksella juurensa. Neekerit olivat ilman omaa vaikutustaan joutuneet kansalaisiksi Yhdys-Valloissa. Mitä pikemmin he täydellisesti asetettaisiin kansalais-oikeuksiinsa, mitä pikemmin heitä ruvettaisiin arvostelemaan ainoastaan heidän persoonallisen arvonsa mukaan, heidän syntyperäänsä ollenkaan lukuun ottamatta, — sen parempi heille ja koko maalle. Sillä se on turmiollista valtioviisautta, jos koetetaan yhdistää kaksi kansallisuutta yhteen valtioon muiden periaatteiden kuin täydellisen tasa-arvon nojalla.

Aina meidän päiviimme on tätä abolitionistien työtä kestänyt. Jos kohta he eivät enää käytäkkään tätä nimitystä — joka haukkumanimestä vähitellen on tullut kunnianimitykseksi —, niin on heitä kuitenkin elähyttänyt sama pyrintö kuin muinoin vaikuttamaan täydellisen yhteiskunnallisen tasa-arvon saattamiseksi kaikille Yhdys-Valtojen asukkaille, huolimatta rodusta tai ihoväristä. He ovat hyväksi osaksi onnistuneet pyrinnoissään, sillä vaikka paljon ennakkoluuloa vielä on olemassa neekereitä kohtaan, niin ei näitä kuitenkaan enää estä mikään lainmääräys hankkimasta itselleen sivistystä, harjoittamasta elinkeinoja, astumasta korkeimpiin valtiotarkkoihin ja käyttämästä äänivaltaa. Nyt on tullut näkyviin, kuinka oikeat Lincolnin laskut olivat, kun hän tahtoi, että tajunta orjuuden lakkauttamisen tarpeellisuudesta kypsyisi pohjoisvaltain väestössä, ennenkun ratkaiseviin hankkeisiin ryhdyttiin. Tämän maltillisen toiminnan kautta on yleinen mielipide tuota halveksittavaa laitosta

vastaan käynyt niin voimalliseksi, ett'ei edes kiihkoisinkaan etelävaltioiden puoltaja enää kohottaisi ääntänsä sen palauttamisen hyväksi. Valitettavasti eivät veljessodan jättämät arvet vielä ole täydelleen kasvaneet umpeen. Mutta rehellisiä ponnistuksia on molemmin puolin tehty menneisyyden unohtumiseksi; ja mitä enemmän nuo vanhat, jotka ovat sen kauhuja kokeneet, menevät pois, ja nuoret, jotka tuntevat niitä ainoastaan nimeksi, kasvavat, sitä selvemmin ovat »sovinnon jänteet» ääntyvät uudestaan yhdistettyjen veljesvaltioiden väestön kesken.

Abolitionistien aika on siis ollut ja mennyt. Heitä ei enää tarvita. Tuosta lukuisasta, voimakkaasta ja alttiista joukosta on ainoastaan siellä täällä järellä joku harmaapäinen mies ja nainen, jotka vielä muistavat sitä aikaa, jolloin pakenevia orjia pidettiin piilossa, ravittiin ja vaatetettiin heidän taloissansa ja jolloin nimitystä »abolitionisti» viskattiin heille silmiin ivan ja pilkan kielellä. Heidän muistojensa läpi käy myöskin voittoriemun tuulahdus. He eivät ainoastaan ole saavuttaneet tarkoitustansa, he ovat sen ohessa työnsä ja tekonsa kautta kylväneet jaloja siemeniä muita aatteita varten, jotka ovat samaa heimoa kuin orjain vapautus ja niinikään taistelevat vapauden ja oikeuden puolesta. Sen työn kestäessä, jota tehtiin orja-raukkojen pelastukseksi, tuli ilmiin monta vääryyttä ja monta sorrontilaa, joista kristityt yhteiskunnat vieläkin potevat. Orjuus törkeimmässä muodossaan on pannaan pantuna, mutta järellä on yhä vielä meidän päivinäme sortoa, tosin vähemmän huomattua, mutta sentähden ei vähemmän loukkaavaa, jota monessa muodossa väkevämmät harjoittavat heikompia kohtaan.

Abolitionismi vaikutti sekä näiden epäkohtien huomaamiseen että myöskin pyrintöihin niiden poistamiseksi, eikä ainoastaan Amerikassa, vaan muissakin maissa. Sen kasvattava vaikutus nuorisoon oli merkitykseltään äärettömän suuri. Sillä eipä ole olemassa mitään, joka niin valtavasti valmistaisi meitä tehokkaaseen työhön hyvän palveluksessa, kuin tarjottu tilaisuus saada nuoruudessa tutustua ja sulata kiinni aatteeseen, joka taistelee ihmiskunnan parantumisen puolesta. Sillä tavoin valmistuneina astuvat monet miehet ja naiset elämän tanterelle, ilo rinnassa ryhtyen jokaiseen työhön, joka tarkoittaa ihmiskunnan korkeampaa kehitystä. Senpätähden on nyky- ja jälkimaailma suuressa velassa abolitionisteille. Meidän tulee kiitollisuudella muistaa heidän jaloa työtänsä. Oli se pitkä askel eteenpäin ihmiskunnan tiellä, kun heidän ponnistustensa kautta orjat vapaiksi ihmisiksi tehtiin heidän isänmaassansa.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ORJIAN VAPAUTTAMINEN POHJOIS-AMERIKASSA

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase "Project Gutenberg" appears, or with which the phrase "Project Gutenberg" is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is

owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.